

EU-MIDIS II

Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji

Romi – odabrani rezultati

***Europe Direct je usluga koja vam omogućuje pronaći odgovore
na pitanja o Europskoj uniji***

Besplatni telefonski broj (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Informacije su besplatne, kao i većina poziva (premda neke mreže, javne govornice ili hoteli mogu naplaćivati pozive).

Fotografija (naslovnica i unutrašnjost): © Shutterstock (Tomas Vynikal) i FRA

Više informacija o Europskoj uniji dostupno je na internetu (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2018.

Print	ISBN 978-92-9491-858-1	doi:10.2811/954102	TK-AN-16-111-HR-C
PDF	ISBN 978-92-9491-868-0	doi:10.2811/91653	TK-AN-16-111-HR-N

© Agencija Europske unije za temeljna prava, 2016.

Umnožavanje je dopušteno uz uvjet navođenja izvora.

Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji

Romi – odabrani rezultati

Predgovor

Otprilike 80 % ispitanih Roma živi ispod praga rizika od siromaštva svoje zemlje, svaki treći Rom živi u kućanstvu bez tekuće vode, svako treće romsko dijete živi u kućanstvu u kojem je netko odlazio na spavanje gladan barem jedanput u posljednjih mjesec dana, a 50 % Roma u dobi između 6 i 24 godine ne pohađa školu. Ovo izvješće naglašava uznemirujuću, ali neizbježnu stvarnost: najveća se etnička manjina u Europskoj uniji i dalje suočava s neprihvatljivom diskriminacijom i neravnopravnim pristupom uslugama od vitalnog značaja.

Ističući trajne prepreke za zapošljavanje, obrazovanje, stanovanje i zdravstvene usluge, ovo izvješće pokazuje i to da je četiri od deset ispitanih Roma imalo osjećaj da su barem jedanput u proteklih pet godina bili izloženi diskriminaciji – no samo je dio njih prijavio incident. Budući da većina Roma ne zna za postojanje zakona kojima se zabranjuje diskriminacija ili za organizacije koje bi im mogle ponuditi potporu, takva stvarnost uopće ne iznenađuje. Međutim, ona postavlja ozbiljna pitanja o ispunjavanju prava na nediskriminaciju zajamčenog Poveljom Europske unije o temeljnim pravima (EU) i Direktivom o rasnoj jednakosti.

Izvješće se temelji na opsežnom istraživanju u okviru kojega su prikupljeni podatci o gotovo 34 000 osoba koje žive u romskim kućanstvima u devet članica Europske unije (EU) iz približno 8 000 osobnih razgovora s Romima. Predstavlja odabir rezultata iz drugog istraživanja Europske unije o manjinama i diskriminaciji, u kojem je ispitano oko 26 000 imigranata i pripadnika etničkih manjina koji žive u EU-u.

Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji velik je dio obveze Agencije Europske unije za temeljna prava da prikupi i objavi podatke o skupinama koje nisu obuhvaćene u istraživanjima opće populacije. To je treće istraživanje agencije koje je usredotočeno na Rome. Istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – provedeno 2008. – bio je prvi pokušaj pružanja usporednih dokaza o njihovoj situaciji. Metodologija drugog istraživanja Europske unije o manjinama i diskriminaciji prilagođena je kako bi se postigli što bolji rezultati u smislu pouzdanosti i usporedivosti u različitim zemljama.

Podatci navedeni u ovom izvješću predstavljaju jedinstven izvor za tvorce politika, omogućavajući ocjenjivanje napretka tijekom vremena i pomažući da se identificiraju uspjesi i nedostaci provedenih politika. Ta su saznanja od vitalnog značaja za izradu djelotvornih mjera ne samo za Rome, već za sve skupine na marginama društva.

Iako je stvarnost navedena u ovoj publikaciji uznemirujuća, Agencija EU-a za temeljna prava nada se da će ona iznova ojačati napore za promicanje potpune uključenosti Roma i za poštovanje njihovih temeljnih prava.

Michael O'Flaherty

Direktor

Oznake država

Oznaka države	Država članica EU-a
BG	Bugarska
CZ	Češka
EL	Grčka
ES	Španjolska
HR	Hrvatska
HU	Mađarska
PT	Portugal
RO	Rumunjska
SK	Slovačka

Skupine zemalja

- EU-28** Sadašnjih 28 država članica EU-a
9 DČ Devet država članica EU-a u kojima je EU-MIDIS II anketirao Rome

Akronimi i skraćenice

- ARS** Anketa o radnoj snazi (Eurostat)
- EU-MIDIS** Istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji
- EU-SILC** Statistika Europske unije o dohotku i životnim uvjetima
- ICESCR** Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima
- MOR** Međunarodna organizacija rada
- SDG-i** Ciljevi održivog razvoja (Ujedinjeni narodi)
- UNDP** Program Ujedinjenih naroda za razvoj

Sadržaj

PREDGOVOR	3
ZAŠTO JE OVA ANKETA POTREBNA?	7
1 KLJUČNI NALAZI I FRA-INA MIŠLJENJA	9
1.1. Siromaštvo i socijalna isključenost	9
1.2. Sudjelovanje na tržištu rada	10
1.3. Obrazovanje	10
1.4. Svijest o pravima i prijavljivanje diskriminacije	11
1.5. Prema učinkovitijem praćenju i procjenjivanju	11
2 ŠTO POKAZUJU REZULTATI?	13
2.1. Siromaštvo i marginalizirani životni uvjeti	13
2.1.1. Dohodovno siromaštvo	13
2.1.2. Glad	16
2.2. Sudjelovanje na tržištu rada	17
2.2.1. Status glavne aktivnosti	17
2.2.2. Plaćeni rad	19
2.2.3. Mladi ljudi koji nisu zaposleni niti su na školovanju ili osposobljavanju	21
2.2.4. Kućanstva s niskim intenzitetom rada	22
2.3. Obrazovanje	23
2.3.1. Sudjelovanje u obrazovanju	23
2.3.2. Segregacija u obrazovanju	27
2.3.3. Obrazovna postignuća	28
2.4. Zdravlje	29
2.4.1. Zdravstveno osiguranje i neispunjene potrebe medicinske skrbi	29
2.4.2. Ograničenja dugoročne aktivnosti	30
2.5. Stanovanje	31
2.5.1. Dostupnost prostora	32
2.5.2. Pristup javnim komunalijama i osnovnim stambenim sadržajima	33
2.5.3. Kvaliteta stanovanja i bliža okolina	34
2.6. Diskriminacija i osviještenost o pravima	36
2.6.1. Ukupna učestalost diskriminacije	36
2.6.2. Percepcije opsega diskriminacije na temelju etničkog podrijetla	38
2.6.3. Prijavljivanje slučajeva diskriminacije	40
2.6.4. Svijest o organizacijama koje pružaju potporu, tijelima za ravnopravnost, zakonima i kampanjama koje se bave pitanjem diskriminacije	40
ISTRAŽIVANJE U KRATKIM CRTAMA	43
REFERENCIJE	47

Slike i tablice

Slika 1.:	Stope rizika od siromaštva (ispod 60 % srednjeg ekvivalentnog dohotka nakon socijalnih transfera) za Rome, u usporedbi s Eurostatovom stopom za opću populaciju u 2014., prema državi članici EU-a (%)	14
Slika 2.:	Stope rizika od siromaštva i koncentracija Roma u stambenim područjima, prema državi članici EU-a (%)	15
Slika 3.:	Sposobnost „spajanja kraja s krajem“, Romi, prema državi članici EU-a (%)	15
Slika 4.:	Romi koji žive u kućanstvima u kojima je prethodnog mjeseca najmanje jedna osoba odlazila gladna na spavanje jedanput, nekoliko puta, ili četiri ili više puta, prema državi članici EU-a (%)	16
Slika 5.:	Stopa plaćenog rada za romske žene i muškarce u dobi između 20 i 64 godine, uključujući samozapošljavanje i povremeni rad ili rad u protekla četiri tjedna, u usporedbi sa stopom zaposlenosti za 2015. iz strategije Europa 2020. (Eurostat) , prema državi članici EU-a (%)	19
Slika 6.:	Mladi Romi u dobi između 16 i 24 godine koji nisu zaposleni niti su na školovanju ili osposobljavanju kao svojoj glavnoj aktivnosti, prema državi članici EU-a (%)	21
Slika 7.:	Romi u dobi između 0 i 59 godina koji žive u kućanstvu s trenutačno niskim intenzitetom rada, prema državi članici EU-a (%)	22
Slika 8.:	Djeca u dobi između 4 godine i (specifično za svaku zemlju) početne dobi za obvezno osnovno obrazovanje koja sudjeluju u obrazovanju u ranom djetinjstvu, prema državi članici EU-a (%)	23
Slika 9.:	Djeca obvezne školske dobi (specifično za svaku zemlju) koja sudjeluju u obrazovanju, prema državi članici EU-a (%)	24
Slika 10.:	Romi u dobi između 6 i 24 godine prema obrazovnoj razini koju pohađaju (%)	26
Slika 11.:	Osobe koje rano napuštaju školovanje i osposobljavanje , u dobi između 18 i 24 godine, prema državi članici EU-a (%)	27
Slika 12.:	Segregacija u školama – koncentracija romske djece u dobi između 6 i 15 godina u školi, prema državi članici EU-a (%)	28
Slika 13.:	Romi koji nisu završili nijedan stupanj formalnog obrazovanja (ISCED o), prema dobnoj skupini i državi članici EU-a (%)	29
Slika 14.:	Romi u dobi od 16 godina ili stariji koji navode da su obuhvaćeni nacionalnim osnovnim zdravstvenim osiguranjem ili dopunskim osiguranjem, prema državi članici EU-a (%)	30
Slika 15.:	Ograničenja dugoročne aktivnosti za žene i muškarce, Romi i opća populacija, prema državi članici EU-a (%)	31
Slika 16.:	Prosječan broj soba po osobi u kućanstvu, Romi i opća populacija (srednja vrijednost) , prema državi članici EU-a	32
Slika 17.:	Romi koji žive u kućanstvima bez tekuće vode u stambenom prostoru u usporedbi s općom populacijom, prema državi članici EU-a (%)	33
Slika 18.:	Romi koji žive u stambenim prostorima bez zahoda i tuša ili kupaonice unutar stambenog prostora, u usporedbi s općom populacijom, prema državi članici EU-a (%)	34
Slika 19.:	Ukupna učestalost diskriminacije na temelju romskog podrijetla u posljednjih 5 godina i posljednjih 12 mjeseci, prema državi članici EU-a (%)	36
Slika 20.:	Romi koji vjeruju da je diskriminacija na temelju etničke pripadnosti, boje kože ili vjerskog uvjerenja vrlo ili prilično raširena u njihovoj zemlji, prema državi članici EU-a (%)	39
Slika 21.:	Opseg diskriminacije na temelju etničkog podrijetla koju zamjećuje opća populacija u devet država članica EU-a (posebno izvješće Eurobarometra 437), prema zemlji (%)	39
Slika 22.:	Romi koji su prijavili posljednji slučaj diskriminacije na temelju romskog podrijetla ili podnijeli tužbu zbog njega, prema državi članici EU-a (%)	40
Slika 23.:	Svijest među Romima o postojanju organizacija koje pružaju potporu ili savjete žrtvama diskriminacije (neovisno o osnovi za diskriminaciju), prema državi članici EU-a (%)	41
Slika 24.:	Svijest među Romima o postojanju zakona kojima se zabranjuje diskriminacija na temelju boje kože, etničkog podrijetla ili vjere, prema državi članici EU-a (%)	41
Tablica 1.:	Trenutačna glavna aktivnost u devet država članica EU-a, sve osobe u romskim kućanstvima u dobi od 16 godina ili starije (%)	18
Tablica 2.:	Stopa plaćenog rada za Rome u dobi između 20 i 64 godine, uključujući samozapošljavanje, povremeni rad i rad u prethodna četiri tjedna, prema dobnoj skupini i zemlji (%)	20
Tablica 3.:	Stope upisa Roma u odgovarajuće razine obrazovanja, u usporedbi s općom populacijom, prema dobnoj skupini i državi članici EU-a (%)	25
Tablica 4.:	Romi koji žive u stambenim prostorima s krovom koji propušta, vlažnim zidovima ili drugim problemima sa stambenim prostorima te u stambenim prostorima koji su premračni u usporedbi s općom populacijom, prema državi članici EU-a (%)	35
Tablica 5.:	Okolina stambenog prostora – Romi koji žive u područjima zahvaćenim zagađenjem, kriminalom, nasiljem i vandalizmom u usporedbi s općom populacijom, prema državi članici EU-a (%) ..	35
Tablica 6.:	Učestalost diskriminacije na temelju romskog podrijetla u posljednjih 12 mjeseci u različitim područjima života, prema državi članici EU-a (%)	37
Tablica 7.:	Prisutnost diskriminacije na temelju romskog podrijetla u posljednjih 5 godina u različitim područjima života, prema državama članicama EU-a (%)	38
Tablica 8.:	Broj Roma pojedinaca i kućanstava ispitanih u okviru EU-MIDIS II, prema državi članici EU-a	44

Zašto je ova anketa potrebna?

Institucije Europske unije (EU) odavno naglašavaju potrebu osiguranja ravnopravnosti Roma kao najveće europske manjine u pogledu njihovih temeljnih prava, zajamčenih Poveljom EU-a o temeljnim pravima. Također nude smjernice i sredstva državama članicama EU-a da to postignu.

Europska komisija predložila je 2011. okvir EU-a za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. Njime se Romima želi osigurati jednak pristup četirima ključnim područjima – tržištu rada, obrazovanju, zdravstvu i stanovanju – kako bi se poboljšali njihovi društveno-ekonomski uvjeti. U komunikaciji se ističe da Europa 2020., strategija EU-a za pametan, održiv i uključiv rast, ne ostavlja mjesta za trajnu ekonomsku i društvenu marginalizaciju najveće europske manjine. Vijeće EU-a je 9. prosinca 2013. donijelo preporuku o djelotvornim mjerama integracije Roma u državama članicama (Preporuka Vijeća iz 2013.)¹, o čijoj provedbi Europska komisija izvješćuje jedanput na godinu.

Iako su Romi najveća etnička manjina u Europi², ne postoji sustavno prikupljanje podataka o Romima u državama članicama EU-a. Stoga se statistički pokazatelji strategije Europa 2020. za zapošljavanje, siromaštvo i obrazovanje ne mogu razvrstati za Rome. Uz vrlo malo iznimaka, opsežna istraživanja diljem EU-a – poput statistike EU-a o dohotku i životnim uvjetima (EU-SILC) i ankete o radnoj snazi (ARS) – trenutačno ne prikupljaju podatke o etničkoj pripadnosti i ne obuhvaćaju etničke manjine u dovoljnoj mjeri, uključujući Rome.

Terminologija

Vijeće Europe upotrebljava izraz „Romi“ kao širi pojam. Odnosi se na Rome, Sinte, Kale i povezane skupine koje žive u Europi, uključujući Putnike i istočne skupine (Dom i Lom), obuhvaćajući veliku raznolikost među tim skupinama, uključujući osobe koje se izjašnjavaju kao Cigani.

Za potrebe istraživanja EU-MIDIS II, izraz „Romi“ odnosi se na autohtone „Rome“ u odabranim državama članicama EU-a i ne usredotočuje se na „Rome“ koji su se preselili iz jedne države članice EU-a u drugu.

Za više informacija vidjeti Vijeće Europe (2012.), *Descriptive glossary of terms relating to Roma issues*, Strasbourg.

1 Vijeće Europske unije (2013.), *Preporuka Vijeća od 9. prosinca 2013. o djelotvornim mjerama integracije Roma u državama članicama*, SL 2013 C 378.

2 Europska komisija, „EU and Roma“ (internetsko izdanje), 5. kolovoza 2016. i Vijeće Europe (2012.).

Europski revizorski sud izdao je 2016. posebno izvješće za ocjenu utjecaja inicijativa politike EU-a i financijske potpore za integraciju Roma.³ Preporuka 8. (b) ovog izvješća poziva Europsku komisiju da potakne države članice na prikupljanje sveobuhvatnih statističkih podataka o etničkoj pripadnosti unutar sljedeće dvije godine. Osim toga, upućuje na to da bi Eurostat mogao uključiti relevantna pitanja u EU-SILC i svoju anketu o radnoj snazi. Europska komisija je, međutim, odbila tu preporuku, navodeći da je prikupljanje statističkih podataka o etničkoj pripadnosti putem europskih statističkih instrumenata tehnički teško, skupo i pravno problematično u nekim zemljama.

U Programu Ujedinjenih naroda za održivi razvoj za 2030. države članice obvezuju se preispitivati napredak u provedbi ciljeva u sljedećih 15 godina i razvijati pokazatelje koji će olakšati taj posao. Bit će potrebni kvalitetni, dostupni, pravovremeni i pouzdani razvrstani podatci kako bi se mjerio napredak i osiguralo da se nikoga ne izostavi.⁴

Odgovor na potrebu za podacima

Agencija EU-a za temeljna prava (FRA) popunjava te praznine u podacima svojim istraživanjima o etničkim manjinama i Romima. Ovo izvješće predstavlja odabrane rezultate za Rome na temelju drugog istraživanja Europske unije o manjinama i diskriminaciji (EU-MIDIS II). Cjeloviti rezultati o Romima bit će objavljeni 2017.

FRA je 2008. ispitao Rome u sedam država članica EU-a⁵ u kontekstu prvog istraživanja Europske unije o manjinama i diskriminaciji (EU-MIDIS I).⁶ FRA je 2011. – zajedno s Europskom komisijom, Programom Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) i Svjetskom bankom – proveo [drugo istraživanje o Romima](#) u 11 država članica EU-a.⁷ Istraživanjem su prikupljeni podatci o njihovoj društveno-ekonomskoj situaciji u zapošljavanju, obrazovanju, stanovanju i zdravlju, o iskustvima s diskriminacijom i svijesti o pravima.⁸

FRA je 2016. ispitao Rome po treći put kao dio istraživanja EU-MIDIS II, da procijeni napredak tijekom vremena, što odražava utjecaj pravnih i političkih zbivanja na terenu. Ovo istraživanje nadovezuje se na iskustvo stečeno u prošlim istraživanjima kako bi se

3 Europski revizorski sud (ECA) (2016.).

4 Za više informacija vidjeti [internetsku stranicu](#) Programa za 2030.

5 Bugarska, Češka, Grčka, Mađarska, Poljska, Rumunjska i Slovačka.

6 FRA (2009.).

7 Bugarska, Češka, Francuska, Grčka, Mađarska, Italija, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka i Španjolska.

8 FRA (2012.).

omogućile usporedbe s Eurostatovim podacima, zadržavajući, koliko je to moguće, usporedivost s prethodnim istraživanjima o Romima.

Prikupljanje podataka

- **Zemlje obuhvaćene istraživanjem** – istraživanjem EU-MIDIS II prikupljeni su podaci od više od 25 500 ispitanika koji pripadaju različitim etničkim manjinama i imigranata u svih 28 država članica EU-a. Nalazi sažeti u ovom izvješću temelje se na 7 947 individualnih razgovora s romskim ispitanicima u Bugarskoj, Hrvatskoj, Češkoj, Grčkoj, Mađarskoj, Portugalu, Rumunjskoj, Slovačkoj i Španjolskoj. Osim toga, istraživanjem su prikupljeni podaci o 33 785 Roma pojedinaca koji žive u kućanstvima ispitanika. Romi koji žive u devet država obuhvaćenih istraživanjem predstavljaju oko 80 % Roma koji žive u EU-u, prema procjenama Vijeća Europe.⁹ Od devet država obuhvaćenih istraživanjem EU-MIDIS II, njih osam ispitano je u sklopu ankete o Romima iz 2011., a njih šest u sklopu istraživanja EU-MIDIS I iz 2008.
- **Reprezentativnost rezultata istraživanja** – podaci su reprezentativni za Rome koji žive u devet država članica EU-a u zemljopisnim ili administrativnim jedinicama u kojima je gustoća romskog stanovništva veća od 10 %, koji se izjašnjavaju kao „Romi“ ili kao pripadnici jedne od drugih skupina obuhvaćenih ovim krovnim pojmom. Stoga rezultati predstavljeni u ovom izvješću odražavaju životne uvjete, uživanje temeljnih prava i iskustva s diskriminacijom 80 % Roma koji žive u devet država članica EU-a obuhvaćenih istraživanjem (za više detalja vidjeti „Istraživanje u kratkim crtama“).
- **Sudionici u istraživanju** – pojedinci u dobi od 16 godina ili stariji, koji žive u privatnim kućanstvima, koji se izjašnjavaju kao Romi i koji imaju uobičajeno borište na teritoriju EU-a najmanje 12 mjeseci, ispunjavali su uvjete za sudjelovanje u istraživanju.
- **Anketna pitanja** – ispitanici su pružili informacije o svojim osobnim situacijama i životnim uvjetima, kao i o osnovnim društveno-demografskim obilježjima svih članova kućanstva. Istraživanje uključuje pitanja o iskustvima s diskriminacijom u zapošljavanju, obrazovanju, stanovanju, zdravstvu i prilikom korištenja javnih ili privatnih usluga, kao i o opsegu prijavljivanja takvih incidenata. Osim toga, u istraživanju se ispituje o iskustvima s viktimizacijom povezanom sa zločinima (uključujući i zločin iz mržnje). U istraživanju se također ispituje sudionike o svijesti koju imaju o svojim pravima i o mehanizmima pravne zaštite. Upitnik se nadovezuje na istraživanje EU-MIDIS I i na anketu o Romima iz 2011. Dodatno je razvijen na temelju savjetovanja s dionicima i stručnih savjetovanja, čemu je 2014. uslijedio kognitivno prethodno testiranje (kvalitativni alat za poboljšanje oblika upitnika).¹⁰ Intervjui povezani s istraživanjem obavljani su u razdoblju od listopada 2015. do travnja 2016.
- **Odabir pokazatelja** – niz pokazatelja predstavljen u ovom izvješću odražava prioriteta područja okvira EU-a za nacionalne strategije integracije Roma do 2020.: zaposlenost i siromaštvo, obrazovanje, stanovanje, zdravlje, diskriminacija i podizanje svijesti o pravima. Detaljni rezultati i analiza dodatnih pokazatelja bit će objavljeni 2017. Gdje god je moguće, i kako bi se omogućila analitička usporedba, pokazatelji su isti ili slični onima koji su korišteni u standardnim europskim istraživanjima, kao što je EU SILC ili EU ARS. Prve usporedbe s anketom o Romima iz 2011. i istraživanjem EU-MIDIS I pripremaju se za usporedive pokazatelje i objavljuju se samo kada se uoče veće razlike. S obzirom na poboljšanja u metodologiji uzimanja uzoraka i primjene pondera dizajna uzorka 2016., usporedivost s anketom o Romima iz 2011. ili istraživanjem EU-MIDIS I ograničena je, s tim da su u pojedinim slučajevima istaknuta određena upozorenja (za više detalja vidjeti „Istraživanje u kratkim crtama“). Analiza trendova za svaku zemlju obuhvaćenu istraživanjem treba uzeti u obzir metodološka upozorenja i statističku varijaciju te potrebu za dodatnom dubinskom analizom.

⁹ Vijeće Europe (2012.).

¹⁰ Vidjeti Willis, G. B. (2005.), str. 3.

1

Ključni nalazi i FRA-ina mišljenja

Sljedeća FRA-ina mišljenja, koja se temelje na ključnim nalazima istraživanja EU-MIDIS II o Romima, treba tumačiti u skladu s ciljevima postavljenim u EU-ovoj strategiji za rast „Europa 2020.“ i, posebice, u skladu s Preporukom Vijeća iz 2013. o djelotvornim mjerama integracije Roma u državama članicama.

Strategija Europa 2020. utvrđuje do 2020. cilj smanjenja broja ljudi kojima prijeti siromaštvo i socijalna isključenost za 20 milijuna. Romi su prekomjerno zastupljeni među osobama koje su suočene sa siromaštvom i socijalnom isključenošću: u FRA-inoj prvoj anketi o Romima iz 2011. uočeno je da je najmanje 8 od 10 ispitanih Roma bilo izloženo riziku od siromaštva i, u prosjeku, manje od trećine Roma navelo je da je u plaćenom radnom odnosu, dok je gotovo polovica njih živjela u stambenim prostorima bez osnovnih sadržaja, poput kuhinje, zahoda, tuša ili kupaonice unutar stambenog prostora te bez električne energije.

S obzirom na to, Europska komisija je u travnju 2011. donijela okvir EU-a za nacionalne strategije integracije Roma, usmjeren na četiri ključna područja: obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje. Na temelju tog okvira države članice razvile su svoje nacionalne strategije za integraciju Roma te skupove integriranih mjera politike. Vijeće za zapošljavanje, socijalnu politiku, zdravlje i pitanja potrošača (EPSCO) donijelo je u prosincu

2013. državama članicama preporuku sa smjernicama za poboljšanje učinkovitosti njihovih mjera integracije Roma. Istovremeno, EU je dodijelio financijska sredstva putem strukturnih i investicijskih fondova EU-a uvođenjem specifične tematske uvjetovanosti *ex ante*, koja zahtijeva da se donese prikladna nacionalna strategija za integraciju Roma za korištenje fondova za integraciju Roma.

1.1. Siromaštvo i socijalna isključenost

Istraživanje EU-MIDIS II pokazuje da 80 % Roma i dalje živi ispod praga rizika od siromaštva njihove zemlje, da svaki treći Rom živi u kućanstvu bez tekuće vode, jedan od 10 u kućanstvu bez električne energije i da svaki četvrti Rom (27 %) i svako treće romsko dijete (30 %) žive u kućanstvu koje se suočilo s glađu barem jedanput prethodnog mjeseca.

To pokazuje da cilj Preporuke Vijeća iz 2013. o djelotvornim mjerama integracije Roma u vezi sa smanjenjem siromaštva kroz društveno ulaganje nije ni približno ostvaren. Isto vrijedi i za Preporuku Europske komisije iz 2013. „Ulaganje u djecu: prekidanje ciklusa prikradenosti“, koja pruža smjernice državama članicama za organiziranje i provedbu politike za rješavanje problema dječjeg siromaštva i socijalne isključenosti.

Mišljenje FRA-e br. 1

Države članice EU-a trebale bi prilagoditi svoje programe nacionalnih reformi u sklopu europskog semestra i dati najviši prioritet ublažavanju ekstremnih oblika siromaštva, osobito gladi, pothranjenosti i teške stambene situacije među Romima, kako je predviđeno i u UN-ovu 1. cilju održivog razvoja.

Države članice EU-a trebaju osigurati primjerenost i dostupnost sustava socijalne zaštite i socijalnih usluga odobrenih osobama u nepovoljnom položaju, uključujući Rome, te da ih koriste potencijalni korisnici.

Nacionalni ciljevi strategije Europa 2020. i programi nacionalnih reformi trebali bi se izričito baviti problemom ranjivosti romske djece, osiguravajući da kućanstva imaju barem pristup primjerenom smještaju s tekućom vodom, električnom energijom i dostatnim prostorom.

Države članice EU-a trebaju u potpunosti koristiti Fond europske pomoći za najpotrebitije¹¹ kako bi davale besplatne obroke u školama i ustanovama za dječju skrb svoj djeci, uključujući Rome, kojoj je to potrebno i koja pate od pothranjenosti.

Mišljenje FRA-e br. 2

Države članice EU-a trebaju osigurati da mjere za provedbu odredbi Preporuke Vijeća iz 2013. o pristupu tržištu rada posvećuju odgovarajuću pozornost prelasku s obrazovanja i osposobljavanja na zapošljavanje kako bi se osiguralo da ulaganje u obrazovanje pruži prilike za rad osobama u nepovoljnom položaju – uključujući Rome, te osobito mlade osobe i žene.

Države članice EU-a trebale bi poticati snažniji angažman poduzeća, osobito na lokalnoj razini, te razmotriti podržavanje razvoja društvenih poduzeća kako bi se stvorila održiva radna mjesta za Rome, posebno za Romkinje.

Države članice EU-a trebale bi provoditi odredbe Preporuke Vijeća iz 2013. o promicanju mogućnosti zapošljavanja u državnoj službi za osobe s manjinskim etničkim podrijetlom, kao što su Romi, osobito žene. Državne uprave mogu imati koristi od etnički raznolikog osoblja, uz istodobno poboljšanje njihova razumijevanja određenih izazova s kojima se Romi suočavaju i pružanje pozitivnih uzora etničkim manjinskim zajednicama.

1.2. Sudjelovanje na tržištu rada

U istraživanju EU-MIDIS II uočeno je samo da je jedan od četiri Roma u dobi od 16 godina ili stariji bio „zaposlen“ ili „samozaposlen“ u trenutku provođenja istraživanja. Romkinje su navele mnogo niže stope zaposlenosti nego Romi – 16 % u usporedbi s 34 %. Ukupno, istraživanje pokazuje da stope plaćenog rada za Rome u dobi između 20 i 64 godine iznose 43 %, što je daleko ispod prosjeka EU-a od 70 % 2015. Položaj mladih ljudi znatno je gori: u prosjeku 63 % Roma u dobi između 16 i 24 godine nije bilo zaposleno niti na školovanju ili osposobljavanju, u usporedbi s 12 % prosjeka EU-a za istu dobnu skupinu. Za ovu dobnu skupinu rezultati također pokazuju značajnu razliku među spolovima, pri čemu 72 % mladih Romkinja nije bilo zaposleno niti na školovanju ili osposobljavanju, u usporedbi s 55 % mladih Roma.

To pokazuje da će cilj preporuke Vijeća iz 2013., koji podrazumijeva poduzimanje učinkovitih mjera kako bi se osiguralo jednako postupanje prema Romima u pristupu tržištu rada i mogućnostima zapošljavanja, biti velik izazov.

¹¹ Fond europske pomoći za najpotrebitije (FEAD) podržava aktivnosti država članica EU-a u pružanju materijalne pomoći – na primjer, hrane, odjeće i neophodnih predmeta za osobnu upotrebu – onima kojima je pomoć najpotrebnija.

1.3. Obrazovanje

Rezultati prvog istraživanja o Romima u 2011. bili su zabrinjavajući. Pokazali su da je samo jedno od dvoje ispitane romske djece pohađalo predškolsku ustanovu ili vrtić, a vrlo mali udio nastavio je sa školovanjem nakon obveznog obrazovanja. Rezultati istraživanja EU-MIDIS II pokazuju da romska djeca zaostaju za svojim neromskim vršnjacima u svim pokazateljima obrazovanja. Samo otprilike polovica (53 %) romske djece u dobi između četiri godine i početne dobi za obvezno osnovno obrazovanje sudjeluje u obrazovanju u ranom djetinjstvu. U prosjeku 18 % Roma u dobi između 6 i 24 godine pohađa razinu obrazovanja nižu od one koja odgovara njihovoj dobi. Udio Roma koji rano napuštaju školovanje nerazmjerno je visok u usporedbi s općom populacijom. Segregacija u školi i dalje je problem u Bugarskoj, Grčkoj, Mađarskoj i Slovačkoj, unatoč zakonskoj zabrani ove prakse i nedavnoj sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava.

To pokazuje da nije postignut cilj Preporuke Vijeća iz 2013. koji podrazumijeva poduzimanje učinkovitih mjera kako bi se osiguralo jednako postupanje prema Romima i potpun pristup kvalitetnom i redovitom obrazovanju za romsku djecu te da svi romski učenici završe barem obvezno osnovno obrazovanje. Rezultati pokazuju da državna tijela nisu provela učinkovite mjere za osiguranje ravnopravnog sudjelovanja romske djece u predškolskim ustanovama i vrtiću, višem srednjem i visokom obrazovanju.

Mišljenje FRA-e br. 3

Države članice EU-a trebale bi provesti odredbu Preporuke Vijeća iz 2013. koja poziva na iskorjenjivanje bilo kakve segregacije u školama poduzimanjem neposrednih mjera za osiguranje ravnopravnog sudjelovanja sve romske djece u integriranim školama i razredima.

Nacionalna obrazovna tijela trebala bi blisko surađivati s romskim civilnim društvom i lokalnim tijelima u rješavanju sukoba u zajednici ili kod pojave „anticiganizma“ koji sprječavaju romske roditelje da upišu svoju djecu u integrirane škole i razrede.

Lokalna tijela trebaju uzeti u obzir ukupne životne uvjete i prepreke na koje romska djeca nailaze u pogledu obrazovanja. Mjere politike trebale bi nuditi inicijative, a društvena podrška i podrška učenju u školama odgovoriti na višestruke izazove s kojima se romska djeca suočavaju te poboljšati njihove mogućnosti za ravnopravan početak.

Nacionalna obrazovna tijela trebala bi pružiti potrebnu potporu i sredstva školama s romskom populacijom učenika kako bi se osiguralo da se romska djeca upišu u razrede prema svojoj dobi i da se smanji stopa ranog napuštanja školovanja.

1.4. Svijest o pravima i prijavljivanje diskriminacije

U anketi o Romima iz 2011. oko polovica ispitanika navela je da su se osjećali izloženima diskriminaciji zbog svojega etničkog podrijetla. Samo je manji dio njih znao da postoje zakoni kojima se zabranjuje diskriminacija na temelju etničkog podrijetla prilikom prijavljivanja na posao.

U istraživanju EU-MIDIS II uočeno je da se Romi i dalje suočavaju s nepodnošljivom razinom diskriminacije u svakodnevnom životu – bilo u potrazi za poslom, na poslu, u obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, ili prilikom kontakta s administrativnim tijelima ili prilikom ulaska u trgovinu. Gotovo jedan od dva Roma (41 %) imao je osjećaj da je izložen diskriminaciji zbog svoje etničke pripadnosti barem jedanput u jednom od navedenih područja svakodnevnog života u posljednjih pet godina. Jedan od četiri Roma (26 %) navodi da se posljednji incident koji je uključivao diskriminaciju dogodio u posljednjih 12 mjeseci prije istraživanja. Najveća učestalost diskriminacije u posljednjih 12 mjeseci uočena je prilikom korištenja javnih ili privatnih usluga (19 %) te u potrazi za poslom (16 %). Međutim, u prosjeku samo 12 % Roma prijavljuje vlastita svoja iskustva s diskriminacijom. Štoviše, gotovo jedna trećina (27 %) ispitanih Roma ne zna da postoji ikakav zakon kojim se zabranjuje diskriminacija na temelju etničkog podrijetla, a većina Roma

(82 %) ne zna da postoji ikakva organizacija koja nudi potporu žrtvama diskriminacije.

To znači da, iako se Preporuka Vijeća iz 2013. posebno odnosi na niz horizontalnih mjera politike za rješavanje problema diskriminacije, još puno toga treba učiniti kako bi se osigurala učinkovita i praktična provedba Direktive o rasnoj jednakosti (2000/43/EZ)¹², kako se izričito zahtijeva preporukom.

Mišljenje FRA-e br. 4

Države članice EU-a bi trebale osigurati da, kako to zahtijeva Preporuka Vijeća iz 2013., njihova državna uprava i tijela za ravnopravnost poduzimaju potrebne mjere kako bi se osigurala učinkovita i praktična provedba Direktive o rasnoj jednakosti (2000/43/EZ), s posebnim naglaskom na rodne aspekte.

Države članice EU-a i Europska komisija trebaju osnažiti potporu naporima civilnog društva da se među Romima podigne svijest o njihovim pravima.

Države članice EU-a trebale bi u potpunosti provesti članak 10. Direktive 2000/43/EZ koji ih obvezuje „da o propisima donesenima u skladu s ovom Direktivom, kao i o relevantnim propisima koji su već na snazi, obavijeste osobe na koje se oni odnose na odgovarajući način i na cijelom njihovom državnom području“.

1.5. Prema učinkovitijem praćenju i procjenjivanju

Jedna od strukturnih mjera koje zahtijeva Preporuka Vijeća iz 2013. odnosi se na praćenje i procjenjivanje politike. Europska komisija i FRA nekoliko su godina promovirale prikupljanje podataka koji se mogu razvrstati po etničkom podrijetlu i koji se temelje na informacijama o samoidentifikaciji ispitanika, prikupljene na dobrovoljnoj osnovi i uz potpuno poštovanje europskih i nacionalnih propisa o zaštiti podataka. U tom kontekstu FRA redovito provodi ankete o pripadnicima etničkih, vjerskih i drugih manjina. Osmišljavanje zajedničke metodologije, koja nudi relevantne i usporedive podatke o romskom stanovništvu u svim državama članicama u svrhu praćenja njihova socijalnog uključivanja, može se najbolje postići na razini EU-a kroz blisku suradnju sa svim državama članicama.

U tom kontekstu, Revizorski sud – u preporuci br. 8 svog posebnog izvještaja iz 2016. o političkim inicijativama EU-a i financijskoj potpori za integraciju Roma – poziva

¹² Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo, SL L 180, 19. srpnja 2000.

Europsku komisiju na osmišljavanje zajedničke metodologije zajedno s državama članicama. Od Komisije je zatraženo da „potiče države članice, u skladu s nacionalnim pravnim okvirima i zakonodavstvom EU-a, uključujući postojeća moguća odstupanja, na prikupljanje statističkih podataka o etničkoj pripadnosti na sveobuhvatan način tijekom sljedećih dviju godina“.

Mišljenje FRA-e br. 5

Europska komisija treba potaknuti države članice EU-a da razmisle o prikupljanju statističkih podataka o etničkoj pripadnosti u anketi o radnoj snazi (ARS) i statistici Europske unije o dohotku i životnim uvjetima (EU-SILC). Iako je prikupljanje statističkih podataka o romskom stanovništvu tehnički i pravno izazovno, također skupo, pojedine države članice uspješno su testirale uključivanje pitanja o nacionalnoj pripadnosti u EU-SILC i LFS.

2

Što pokazuju rezultati?

2.1. Siromaštvo i marginalizirani životni uvjeti

Članak 25. Opće deklaracije o ljudskim pravima, naveden u članku 11. Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR), utvrđuje „pravo pojedinca na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge“. ¹³ Zajedno s (revidiranom) Europskom socijalnom poveljom, ti međunarodni instrumenti o ljudskim pravima pružaju šire uporište za razvoj novog europskog savjetovanja o socijalnim pravima, koji je Europska komisija najavila u 2016. ¹⁴

Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti glavni je cilj strategije Europa 2020. Preporuka Vijeća iz 2013. o djelotvornim mjerama integracije Roma povezuje smanjenje siromaštva s politikom njihove aktivacije i osposobljavanja na tržištu rada. ¹⁵ To je također u središtu 1. cilja u sklopu Ciljeva održivog razvoja (SDG) Ujedinjenih naroda (UN), koji poziva na iskorjenjivanje siromaštva svuda i u svim oblicima do 2030. i kojemu je cilj osigurati socijalnu zaštitu za siromašne i ranjive osobe te povećati pristup osnovnim uslugama. ¹⁶

UN-ovi ciljevi održivog razvoja

1. cilj: iskorijeniti siromaštvo svugdje i u svim oblicima.

1. podcilj. Do 2030. iskorijeniti ekstremno siromaštvo ljudi posvuda, koje se trenutačno odnosi na ljude koji žive s manje od 1,25 USD dnevno.

2. podcilj. Do 2030. smanjiti barem na pola udio muškaraca, žena i djece svih dobni skupina koji žive u siromaštvu u svim njegovim dimenzijama prema nacionalnim definicijama.

3. podcilj. Primijeniti odgovarajuće nacionalne sustave socijalne zaštite i mjere za sve, uključujući najugroženije, i do 2030. obuhvatiti dovoljan broj siromašnih i ranjivih ljudi.

10. cilj: smanjiti nejednakost unutar i između država.

1. podcilj. Do 2030. progresivno postići i održati rast dohotka donjih 40 posto stanovništva po stopi višoj od nacionalnog prosjeka.

2.1.1. Dohodovno siromaštvo

Stopa rizika od siromaštva uključuje i one koji žive u kućanstvima s ekvivalentnim dohotkom kućanstva koji je ispod praga nacionalnog rizika od siromaštva, što je 60 % godišnjeg srednjeg dohotka nakon socijalnih transfera i koji Eurostat objavljuje svake godine. ¹⁷

¹³ Ujedinjeni narodi (UN), Generalna skupština (GS), *Universal Declaration of Human Rights*, 10. prosinca 1948., čl. 25. Vidjeti i UN, GS, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 3. siječnja 1976., čl. 11.

¹⁴ Europska komisija (2016.).

¹⁵ Preporuka Vijeća iz 2013., preporuka 2.6., Smanjenje siromaštva kroz društveno ulaganje.

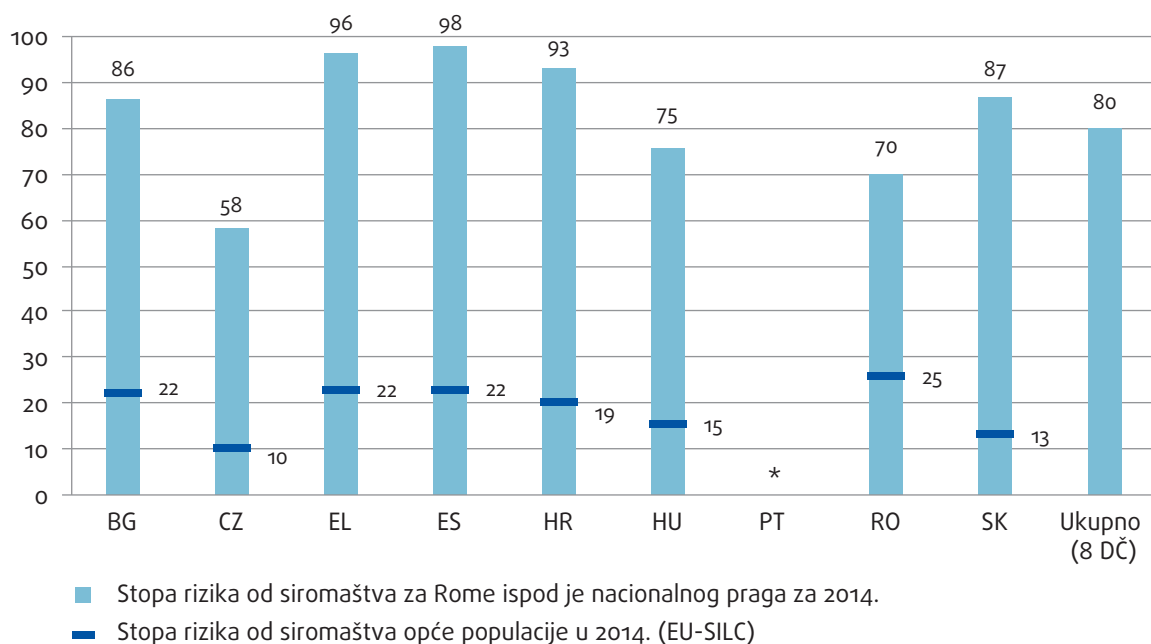
¹⁶ Vidjeti *SDG-1*. Vidjeti i FRA (2016.).

¹⁷ Stopa izračunata na temelju istraživanja EU-MIDIS II ima ograničenu mogućnost usporedbe s pokazateljem EU-a „stopa rizika od siromaštva nakon socijalnih transfera“. S jedne strane, podatci o dohotku iz istraživanja EU-MIDIS II prikupljeni su 2015.–2016., ali se prag siromaštva koji se primjenjivao temeljio na podatcima iz istraživanja EU-SILC iz 2014. (posljednje dostupno u trenutku izrade). Budući da se očekuje da prag siromaštva za 2015./2016. bude veći, ovo bi izvješće moglo podcijeniti stopu rizika od siromaštva za Rome. U istraživanju EU-MIDIS II ispitanicima je postavljeno pitanje o njihovu trenutačnom mjesečnom dohotku kućanstva. To može dovesti do podcjenjivanja godišnjeg dohotka kućanstva, što znači da istraživanje EU-MIDIS II može precijeniti one kojima prijeti siromaštvo. Nasuprot tomu, prikupljeni podatci za Eurostatov pokazatelj pružaju informacije o godišnjem dohotku kućanstva.

Ukupno, 80 % ispitanih Roma i njihove djece živi s dohotkom koji je ispod odgovarajućeg nacionalnog praga rizika od siromaštva (Slika 1.). U usporedbi s tim, u prosjeku 17 % stanovništva diljem EU-a bilo je 2014. izloženo riziku od siromaštva. U Španjolskoj (98 %), Grčkoj (96 %)

i Hrvatskoj (93 %), gotovo cijelo romsko stanovništvo obuhvaćeno istraživanjem ima dohotke ispod nacionalnog praga siromaštva temeljenog na dohotku. Stopa je najniža u Češkoj (58 %) – ali je i dalje gotovo šest puta veća od stope opće populacije.

Slika 1.: Stopa rizika od siromaštva (ispod 60 % srednjeg ekvivalentnog dohotka nakon socijalnih transfera) za Rome, u usporedbi s Eurostatovom stopom za opću populaciju u 2014., prema državi članici EU-a (%) ^{a, b}

Napomene: * Nije primjenjivo. Vrijednost za Portugal ne može se objaviti zbog velikog broja vrijednosti koje nedostaju (>50 %).

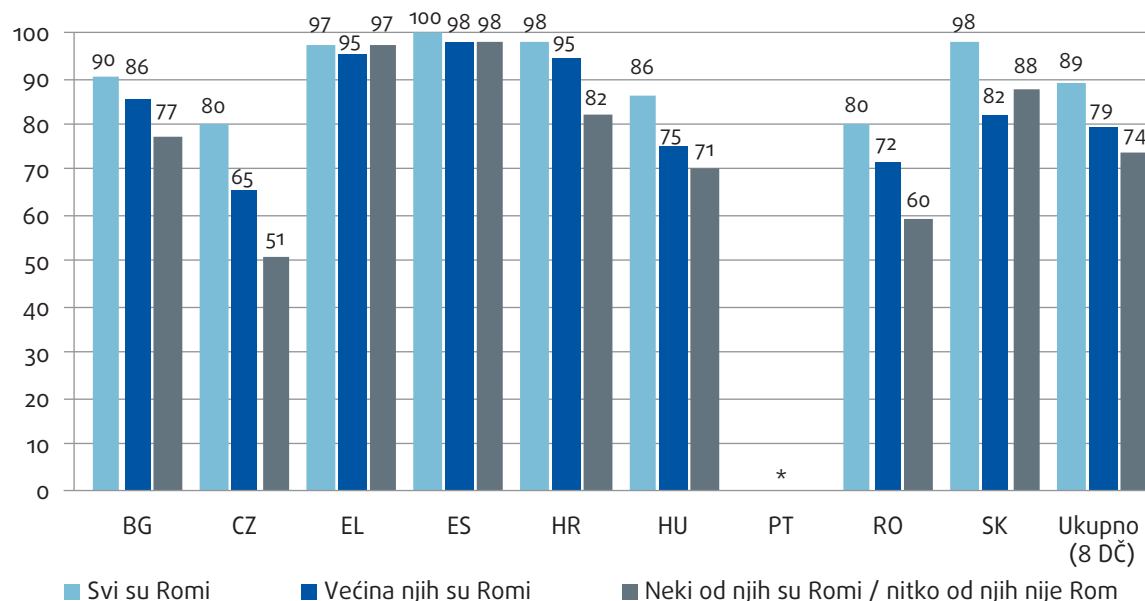
^a Od svih osoba u romskim kućanstvima (n = 26.571); ponderirani rezultati.

^b Osobe kojima prijeti siromaštvo na temelju istraživanja EU-MIDIS II podrazumijeva sve osobe s ekvivalentnim trenutnim mjesečnim dohotkom kućanstva koji je ispod dvanaestine nacionalnog praga rizika od siromaštva za 2014. (objavio Eurostat). Ekvivalentni raspoloživi dohodak ukupan je dohodak kućanstva, nakon poreza i drugih odbitaka, podijeljen po broju članova kućanstva pretvorenih u ekvivalentne odrasle osobe; pomoću tzv. modificirane OECD-ove ekvivalentne ljestvice (1 – 0,5 – 0,3). Eurostat [ilc_l102] (preuzeto 14. rujna 2016.).

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, EU-SILC 2014.

Čini se da je dohodovno siromaštvo povezano s koncentracijom romskog stanovništva. U većini zemalja, udio Roma kojima prijeti siromaštvo najviši je u susjedstvima u kojima ispitanici procjenjuju da su naseljena stanovnicima koji su „svi“ ili je „većina njih“ romskog podrijetla (Slika 2.). Grčka i Španjolska predstavljaju iznimku – u tim državama članicama rizik od siromaštva osobito je visok, ali ne razlikuje se znatno među stambenim četvrtima.

Na pitanje je li ukupan dohodak kućanstva dovoljan da spoje kraj s krajem, 92 % ispitanih Roma odgovara da nailaze na određene poteškoće u tom pogledu, s tim da 45 % njih nailazi na „velike poteškoće“. U Grčkoj i Portugalu taj postotak doseže 74 % (Slika 3.).

Slika 2.: Stope rizika od siromaštva ^a i koncentracija ^b Roma u stambenim područjima, prema državi članici EU-a (%) ^c

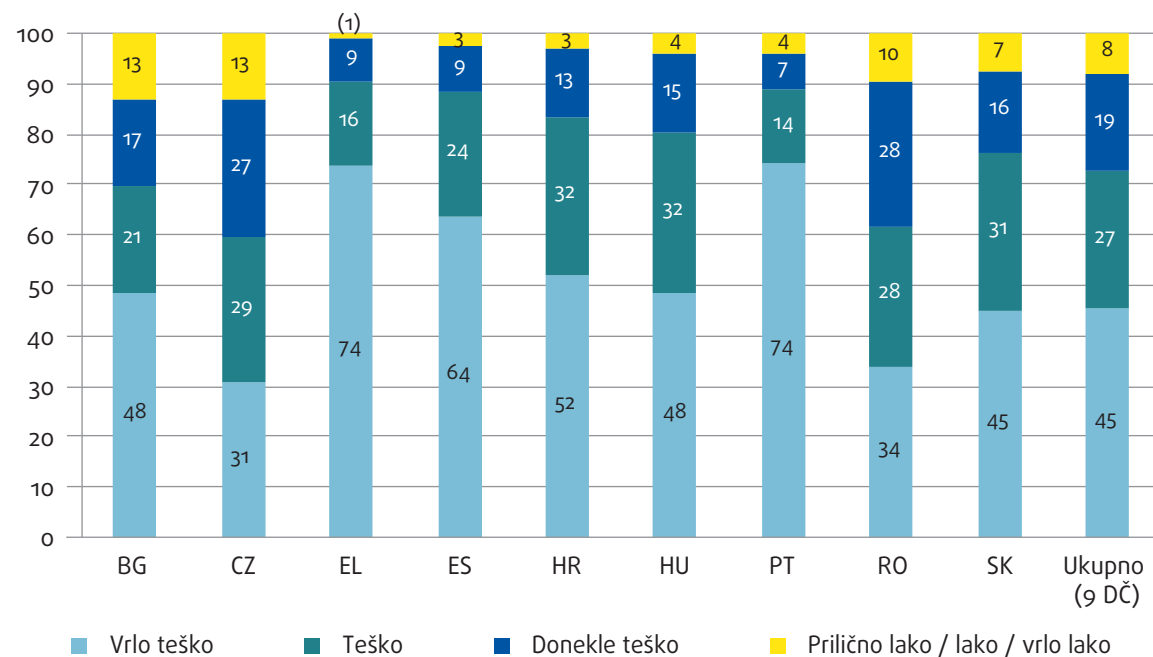
Napomene: * Nije primjenjivo. Vrijednost za Portugal ne može se objaviti zbog velikog broja vrijednosti koje nedostaju (>50 %).

^a Od svih osoba u romskim kućanstvima, osim Portugala (n = 26.419); ponderirani rezultati.

^b U vezi s koncentracijom postavljeno je pitanje: „U susjedstvu u kojem živite, koliko biste rekli da ima stanovnika koji su romskog podrijetla kao i vi: svi stanovnici, većina njih, neki ili nijedan od njih?“

^c Zbog zaokruživanja, zbrojevi kategorija na slici mogu odstupati od teksta za jedan postotni bod.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

Slika 3.: Sposobnost „spajanja kraja s krajem“, Romi, prema državi članici EU-a (%) ^{a, b, c}

Napomene: ^a Od svih osoba u romskim kućanstvima (n = 31.334); ponderirani rezultati.

^b Anketno pitanje: „Kada uzmete u obzir ukupan dohodak svog kućanstva, kako vaše kućanstvo izlazi na kraj s troškovima?“

^c Zbog zaokruživanja zbrojevi kategorija na slici mogu odstupati od teksta za jedan postotni bod.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

2.1.2. Glad

Članak 25. Opće deklaracije o ljudskim pravima i članak 11. ICESCR-a navode pravo pojedinca na prehranu i potrebne socijalne usluge. Pravo na socijalnu pomoć također je utvrđeno u članku 34. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (pristup socijalnoj sigurnosti i socijalnoj pomoći). Ta su prava očito povrijeđena ako ljudi pate od gladi i pothranjenosti. Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava (CESCR) protumačio je pravo na odgovarajuću hranu u Općem komentaru br. 12 (1999.) utvrdivši da se pravo ostvaruje kada svaki čovjek, žena i dijete, sami ili u zajednici, imaju fizički i ekonomski pristup odgovarajućoj hrani ili sredstvima za nabavu hrane u svakom trenutku. Iskorjenjivanje gladi i postizanje sigurnosti prehrane drugi je stup ciljeva održivog razvoja.

Slika 4. prikazuje da 7 % ispitanih Roma živi u kućanstvima u kojima je najmanje jedna osoba redovito odlazila gladna na spavanje prethodnog mjeseca (to jest, 4 puta ili više). To je doživjelo 17 % Roma u Hrvatskoj, 13 % Roma u Grčkoj i 11 % Roma u Mađarskoj. U Grčkoj gotovo svaka druga osoba (47 %) živi u kućanstvu u kojem je pojedina osoba morala otići u krevet gladna barem jedanput prethodnog mjeseca. To je od posebne važnosti jer Grčka pokazuje najviše stope Roma u plaćenom radnom odnosu, što se čini nedovoljnim za pokrivanje čak i osnovnih potreba, poput

UN-ovi ciljevi održivog razvoja

2. cilj: iskorijeniti glad, postići sigurnost hrane i poboljšanu ishranu te promovirati održivu poljoprivredu.

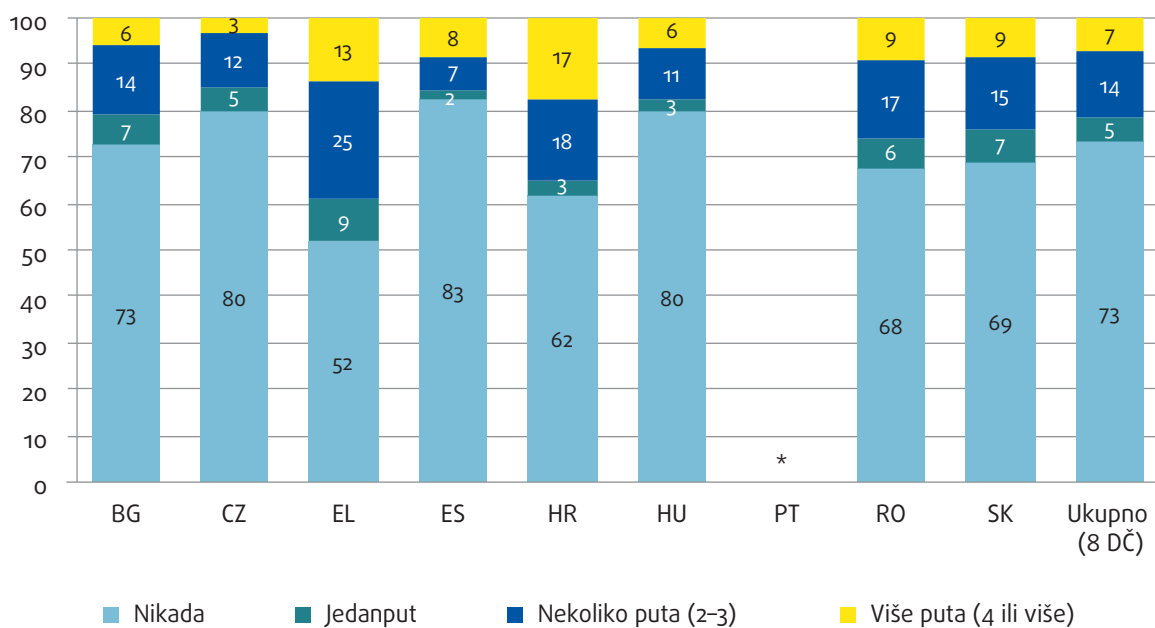
1. podcilj. Do 2030. iskorijeniti glad i osigurati dostupnost svim ljudima sigurne, hranjive i dovoljne količine hrane tijekom cijele godine, posebno siromašnima i osobama u osjetljivim područjima, uključujući dojenčad.

2. podcilj. Do kraja 2030. okončati sve oblike pothranjenosti, uključujući postizanje do 2025. međunarodno dogovorenih ciljeva koji se odnose na zaostajanje u tjelesnom razvoju kod djece mlađe od 5 godina, i baviti se pitanjem hranidbenih potreba adolescentica, trudnica i dojilja te starijih osoba.

hrane. Nadalje, rezultati pokazuju da u prosjeku svako treće romsko dijete u zemljama obuhvaćenim istraživanjem živi u kućanstvu koje je iskusilo glad barem jedanput prethodnog mjeseca.

U usporedbi s nalazima istraživanja iz 2011. godine, udio Roma koji žive u kućanstvima u kojima je najmanje jedna osoba odlazila u krevet gladna barem jedanput prethodnog mjeseca smanjio se u Bugarskoj, Češkoj, Mađarskoj i Rumunjskoj. To se nije promijenilo u Grčkoj, Slovačkoj i Španjolskoj.

Slika 4.: Romi koji žive u kućanstvima u kojima je prethodnog mjeseca najmanje jedna osoba odlazila gladna na spavanje jedanput, nekoliko puta, ili četiri ili više puta, prema državi članici EU-a (%) ^{a, b}

Napomene: * Nije primjenjivo. Vrijednost za Portugal ne može se objaviti zbog velikog broja vrijednosti koje nedostaju (>25 %).

^a Od svih osoba u romskim kućanstvima (n = 31.793); ponderirani rezultati.

^b Anketno pitanje: „U posljednjih mjesec dana, jeste li vi ili netko od članova kućanstva odlazili na spavanje gladni jer nije bilo dovoljno novca za hranu? Ako da, koliko se to često događalo u posljednjih mjesec dana?“

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

2.2. Sudjelovanje na tržištu rada

Članak 15. Povelje EU-a o temeljnim pravima štiti pravo na rad. Prvi glavni cilj strategije Europa 2020. jest osigurati zaposlenost 75 % stanovništva EU-a u dobi između 20 i 64 godine do 2020. Preporuka Vijeća iz 2013. preporučuje državama članicama da poduzmu učinkovite mjere kako bi to postigle, uključujući borbu protiv diskriminacije i potporu prvom radnom iskustvu, strukovno osposobljavanje, obuku na poslu, cjeloživotno učenje i razvijanje vještina, kao i potporu samozapošljavanju i poduzetništvu. Tri podcilja 8. cilja SDG-a – „Promovirati uključiv i održiv gospodarski rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve” – usmjerena su na sudjelovanje na tržištu rada.

UN-ovi ciljevi održivog razvoja

8. cilj: *promovirati uključiv i održiv gospodarski rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve.*

5. podcilj. Do 2030. postići punu i produktivnu zaposlenost i pristojan rad za sve žene i muškarce, uključujući za mlade ljude i osobe s invaliditetom, kao i jednaku zaradu za rad jednake vrijednosti.

6. podcilj. Do 2020. znatno umanjiti udio mladih koji nisu zaposleni niti su na školovanju ili osposobljavanju.

8. podcilj. Zaštititi radna prava i promovirati sigurna i pouzdana radna okruženja za sve radnike, uključujući radnike migrante, posebice žene migrante, kao i za one s opasnim zaposlenjima).

2.2.1. Status glavne aktivnosti

U prosjeku jedan od četiri Roma u dobi od 16 godina ili stariji (25 %) opisao je svoju glavnu aktivnost kao „zaposlen” ili „samozaposlen” u trenutku provođenja istraživanja (Tablica 1.). To uključuje puno radno vrijeme i skraćeno radno vrijeme, kao i „povremeni rad” kada se smatra glavnom aktivnošću.¹⁸ Gotovo dvostruko više (64 %) osoba navodi da su zaposlene u općoj populaciji u dotičnih devet država članica EU-a.¹⁹ U usporedbi s nalazima istraživanja iz 2011., nije uočeno nikakvo značajno poboljšanje. Samoproglašene stope zaposlenosti Roma najviše su u Grčkoj (43 %), nakon koje slijede Mađarska (36 %) i Portugal (34 %). Najniže stope uočene su u Hrvatskoj (8 %) i Španjolskoj (16 %).

18 „Osnovna aktivnost” pitanje je svim članovima kućanstva o njihovu tekućem statusu zaposlenja. Razlikuje se od koncepta zapošljavanja ILO-a i onog korištenog u istraživanju javnog mnijenja o radnoj snazi (varijabla MAINSTAT). „Zaposlenost” također uključuje i male količine neplaćenog rada u obiteljskim poduzećima, budući da je riječ o obiteljskoj koristi.

19 Na temelju zahtjeva za podatke od Eurostata o anketi o radnoj snazi o radnom statusu prema vlastitom navodu (MAINSTAT), 15 godina i više.

Trećina ispitanih članova romskih kućanstava (34 %) opredjeljuje se kao „nezaposlena”, s udjelima iznad 50 % u Hrvatskoj (62 %), Španjolskoj (57 %) i Bugarskoj (55 %). Osobito niski udjeli nezaposlenosti prema vlastitom navodu, odnosno 5 % uočeni su u Rumunjskoj, nakon koje slijedi Portugal sa 17 % i Mađarska s 23 %. Budući da su percepcija nezaposlenosti i udio osoba koje obavljaju kućanske poslove povezani, potrebno je temeljitije istraživanje na razini zemlje kako bi se analiziralo nedostaje li registracija nezaposlenosti ili je došlo do povlačenja s tržišta rada, ako je tomu razlog otkaz.

Štoviše, Tablica 1. prikazuje značajne razlike među spolovima: 34 % Roma navodi „zaposlen” kao svoju glavnu aktivnost, u usporedbi sa samo 16 % Romkinja. U usporedbi s tim, razlika među spolovima u općoj populaciji i dalje je značajna, ali manja je nego kod Roma (71 % zaposlenih muškaraca u usporedbi s 57 % žena). Razlika među spolovima u sudjelovanju na tržištu rada među Romima može se objasniti većim angažmanom žena u kućanskim poslovima kao svojom glavnim aktivnošću. Anкета o Romima iz 2011. također je otkrila značajne razlike među spolovima u sudjelovanju na tržištu rada te veći udio žena koje se bave uglavnom „kućanskim poslovima”, što je 2016. (bila je i 2011.) druga najviša kategorija samoproglašene aktivnosti nakon „nezaposlenosti”. Prema nalazima istraživanja EU-MIDIS II, 28 % svih ispitanih Romkinja navodi „kućanske poslove” kao svoju glavnu aktivnost, u usporedbi sa 6 % svih Roma. Taj je omjer visok za Romkinje u usporedbi sa ženama iz opće populacije, što se može objasniti u smislu očekivanja tradicionalnih rodni uloga.²⁰

Otprilike 12 % ispitanih Roma označava „umirovljen” kao svoju glavnu aktivnost, bez značajne razlike između muškaraca i žena. Ova je vrijednost relativno niska i upućuje na to da su, u usporedbi s općom populacijom, Romi u prosjeku mlađi. To bi se moglo objasniti višim stopama nataliteta i nižim očekivanim životnim vijekom Roma u većini ispitanih zemalja.²¹ Udio „umirovljenih” Roma doseže najnižu razinu od 2 % u Hrvatskoj i Grčkoj.

20 FRA (2014.).

21 Fundación Secretariado Gitano (ed.) (2009.).

Tablica 1.: Trenutačna glavna aktivnost u devet država članica EU-a, sve osobe u romskim kućanstvima u dobi od 16 godina ili starije (%) ^{a, b}

Država članica EU-a		Zaposleni	Nezaposleni	Ne rade zbog bolesti ili invaliditeta	Kućanski poslovi	Umirovljeni	Ostali neaktivni (obrazovanje, vojna služba, ostalo)
BG	Žene	16	59	(1)	6	16	3
	Muškarci	29	52	(1)	(0)	13	5
	Ukupno	23	55	1	3	14	4
CZ	Žene	21	30	5	18	18	8
	Muškarci	37	35	3	(1)	16	8
	Ukupno	29	32	4	9	17	8
EL	Žene	20	26	2	48	(1)	(2)
	Muškarci	67	25	4	(0)	(2)	(2)
	Ukupno	43	26	3	25	2	2
ES	Žene	12	51	3	24	6	4
	Muškarci	21	63	5	(0)	6	5
	Ukupno	16	57	4	12	6	5
HR	Žene	5	51	4	34	(1)	6
	Muškarci	11	74	3	(0)	(2)	8
	Ukupno	8	62	4	17	2	7
HU	Žene	26	22	8	14	13	17
	Muškarci	45	24	5	(0)	16	9
	Ukupno	36	23	6	7	14	13
PT	Žene	23	12	(1)	46	9	9
	Muškarci	44	22	(1)	(1)	15	18
	Ukupno	34	17	(1)	24	12	13
RO	Žene	13	4	2	59	10	11
	Muškarci	42	6	4	22	13	13
	Ukupno	28	5	3	40	12	12
SK	Žene	14	46	4	15	13	8
	Muškarci	26	50	4	(1)	11	8
	Ukupno	20	48	4	8	12	8
Ukupno (9 DČ)	Žene	16	32	3	28	12	8
	Muškarci	34	35	4	6	12	9
	Ukupno	25	34	4	17	12	8

Napomene: ^a Od svih osoba u dobi od 16 godina ili starijih u romskim kućanstvima (n = 22.097); ponderirani rezultati.

^b Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na 20-49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

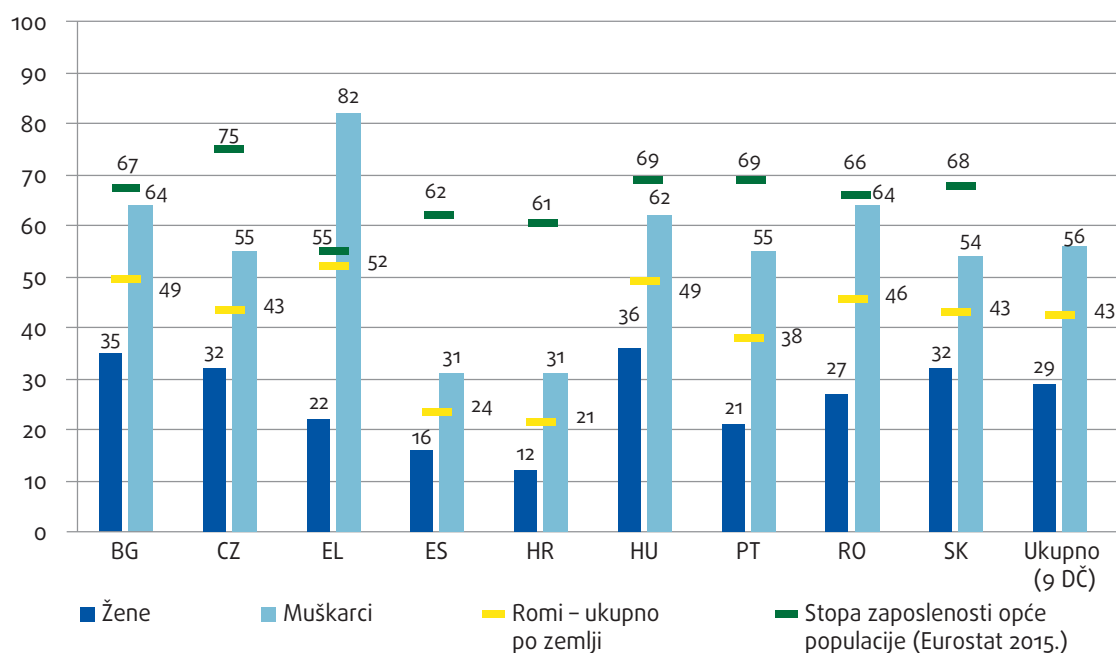

2.2.2. Plaćeni rad

Pojam „plaćeni rad“ odnosi se na osobe koje su bile „zaposlene“ ili „samozaposlene“ u trenutku provođenja istraživanja ²², uključujući one koji su radili neki posao u prethodna četiri tjedna kako bi zaradili nešto novca ²³. To je grubo usklađivanje definicije stope zaposlenosti kojom se Eurostat koristi za mjerenje ciljeva strategije Europa 2020. ²⁴

Pitanje o „bilo kakvom plaćenom radu odrađenom u posljednja četiri tjedna“ u prosjeku dodaje 18 postotnih bodova stopi zaposlenosti prema vlastitim navodima. Sve u svemu, stopa plaćenog rada za Rome u devet država članica EU-a obuhvaćenih istraživanjem stoga iznosi 43 % (Slika 5.). To je znatno ispod prosjeka stope zaposlenosti EU-28 koja je iznosila 70 % u 2015. Udio plaćenog rada najviši je u Grčkoj (52 %), a najmanji u Hrvatskoj (21 %).

Slika 5.: Stopa plaćenog rada za romske žene i muškarce ^a u dobi između 20 i 64 godine, uključujući samozapošljavanje i povremeni rad ili rad u protekla četiri tjedna, u usporedbi sa stopom zaposlenosti za 2015. iz strategije Europa 2020. (Eurostat) ^b, prema državi članici EU-a (%)

Napomene: ^a Od svih osoba u dobi između 20 i 64 godine u romskim kućanstvima (n = 17.806); ponderirani rezultati.

^b Stopa zaposlenosti utvrđena u strategiji Europa 2020. za 2015.: Eurostat t2020_10 (preuzeto 13. rujna 2016.). To se izračunava dijeljenjem broja zaposlenih osoba u dobi između 20 i 64 godine s ukupnom populacijom iste dobi. Pokazatelj se temelji na konceptu MOR-a, anketa o radnoj snazi.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

- 22 Neplaćeni pomagači u obiteljskim poduzećima bili su isključeni iz ove definicije.
- 23 U anketi o Romima iz 2011. nije postavljeno pitanje o „bilo kakvom plaćenom poslu u posljednja četiri tjedna“, tako da izravne usporedbe s rezultatima iz 2016. nisu moguće.
- 24 Izračunata stopa plaćenog rada nije baš usporediva s Eurostatovom stopom zaposlenosti koja se temelji na konceptu MOR-a, koji kao zaposlene definira osobe od 15 godina ili starije koje su radile najmanje jedan sat za plaću ili dobit ili obiteljsku korist tijekom referentnog tjedna ili osobe koje nisu bile na poslu tijekom referentnog tjedna, ali su imale posao ili djelatnost s koje su bile privremeno odsutne. Stopa plaćenog rada, kako je izračunata u anketi o Romima, temelji se na registru kućanstava i odgovarajućem upitniku o trenutnoj glavnoj aktivnosti prema vlastitim navodima ispitanika. Osobe koje pružaju neplaćenu pomoć u obiteljskim poduzećima bile su isključene. Ako je glavna aktivnost navedena kao „neaktivna“ ili „neplaćena“, postavljeno je pitanje je li osoba „obavljala bilo kakav posao u posljednja četiri tjedna kako bi zaradila nešto novca“. Tim se pitanjem namjeravalo obuhvatiti neformalni rad i manje poslove koji mogu pridonijeti opstanku obitelji te koji mogu biti od posebne važnosti za neka romska kućanstva.

U svim je zemljama uočena značajna razlika među spolovima, s najvećim razlikama u Grčkoj (22 % Romkinja u plaćenom radnom odnosu u usporedbi s 82 % Roma), nakon koje slijedi Rumunjska (27 % naspram 64 %). Najmanja je razlika među spolovima uočena u Španjolskoj, gdje je 16 % Romkinja i 31 % Roma bilo u plaćenom radnom odnosu u protekla četiri tjedna.

Udio Roma u plaćenom radnom odnosu najbliži je stopi opće populacije u Grčkoj, a stopa za romske muškarce čak prelazi tu stopu. S jedne strane, to se može djelomično objasniti visokim udjelom Roma koji se deklariraju kao „samozaposleni“ i koji imaju povremeni posao, što je također uočeno u anketi o Romima iz 2011. S druge strane, kombinacija visoke stope plaćenog rada i visoke stope siromaštva (96 % u slučaju Roma u Grčkoj) upućuje na to da su mnogi Romi „siromašni radnici“ ili su ponajprije zaposleni u slabo plaćenim zanimanjima. U svim drugim zemljama stopa plaćenog rada za Rome niža je od stope opće populacije, kako za muškarce tako i za žene.

Stopa osoba u plaćenom radnom odnosu znatno se razlikuje po dobi (Tablica 2.), sa sličnim uzorcima u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem. Ukupno, 48 % osoba u dobi između 25 i 54 godine i 38 % osoba u dobi između 20 i 24 godine u plaćenom je radnom odnosu. Međutim, položaj starijih ljudi znatno je gori: u prosjeku je samo 24 % Roma u dobi između 55 i 64 godine u plaćenom radnom odnosu, u usporedbi s prosječno 53 % iste dobne skupine u EU-28. Samo su u Portugalu (49 %) i Grčkoj (48 %) stope plaćenog rada za Rome starije od 55 godina blizu stopa zaposlenosti u općoj populaciji, ali su za sve skupine stope daleko ispod cilja strategije Europa 2020. od 75 % za zaposlenost. Situacija mladih Roma – u dobi između 16 i 24 godine – podjednako je nepovoljna: u prosjeku samo 27 % njih u plaćenom je radnom odnosu, u usporedbi s prosjekom od 33 % mladih ljudi u istoj dobnoj skupini u EU-28.

Tablica 2.: Stopa plaćenog rada za Rome u dobi između 20 i 64 godine, uključujući samozapošljavanje, povremeni rad i rad u prethodna četiri tjedna, prema dobnoj skupini i zemlji (%) ^{a, b, c}

Država članica EU-a	20–24 godine	25–54 godine	55–64 godine	Ukupno 20–64 godine
BG	45	55	31	49
CZ	34	50	22	43
EL	45	55	48	52
ES	24	25	16	24
HR	22	22	(19)	21
HU	47	56	22	49
PT	28	37	49	38
RO	43	52	22	46
SK	35	48	23	43
Ukupno	38	48	24	43

Napomene: ^a Od svih osoba u dobi između 20 i 64 godine u romskim kućanstvima (n = 17.806); ponderirani rezultati.

^b Na temelju upitnika za kućanstvo i upitnika za ispitanika o trenutačnoj glavnoj aktivnosti prema vlastitim navodima. Ako je glavna aktivnost navedena kao „neaktivna“ ili „neplaćena“, u istraživanju je postavljeno pitanje je li osoba „obavljala bilo kakav posao u posljednja četiri tjedna kako bi zaradila nešto novca“. Osobe koje pružaju neplaćenu pomoć u obiteljskim poduzećima isključene su.

^c Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na 20–49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

2.2.3. Mladi ljudi koji nisu zaposleni niti su na školovanju ili osposobljavanju

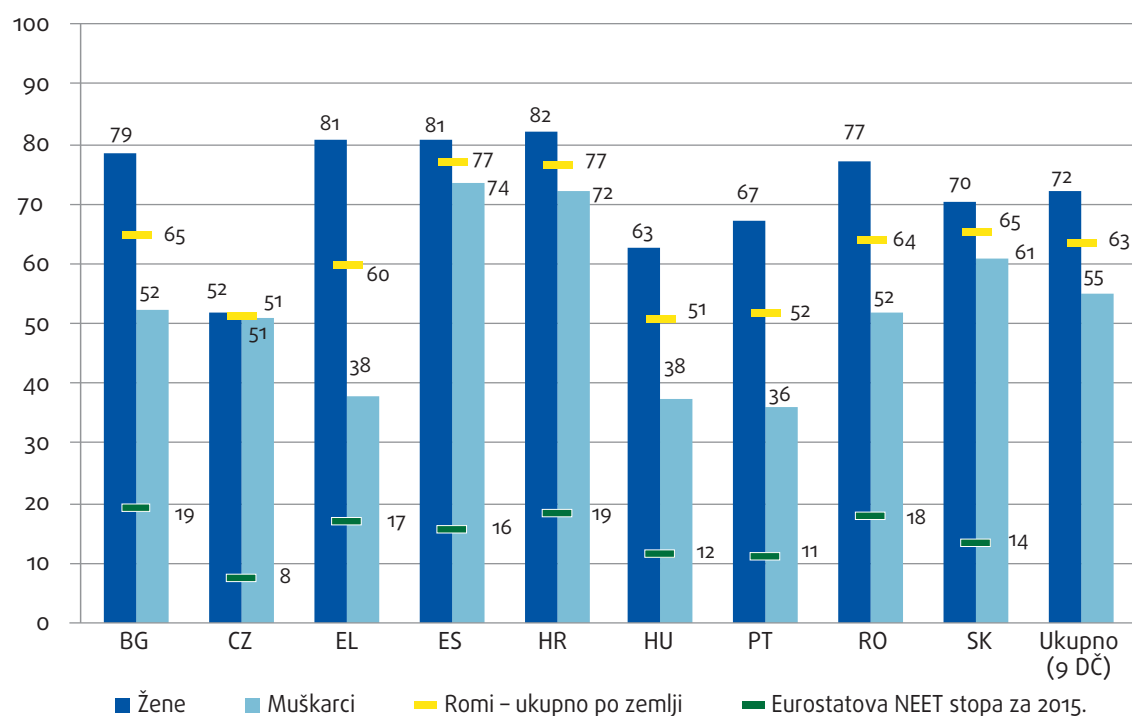
Eurostat godišnje objavljuje brojke o osobama u dobi između 15 i 24 godine koje „nisu zaposlene niti su na školovanju ili osposobljavanju“ (NEET). To je važan pokazatelj udjela mladih ljudi čija je najviša završena razina obrazovanja niže srednje obrazovanje i koji nisu zaposleni niti su na školovanju ili osposobljavanju.

Sličan pokazatelj izračunat za Rome u dobi između 16 i 24 godine na temelju istraživanja EU-MIDIS II pokazuje da udio mladih Roma koji nisu zaposleni niti su na školovanju ili dodatnom osposobljavanju kao svojoj glavnoj aktivnosti u prosjeku iznosi 63 % – u usporedbi s 12 % opće populacije iste dobne skupine u EU-28.²⁵ Jaz

između mladih Roma i opće populacije osobito je velik u Češkoj, gdje je udio Roma koji nisu zaposleni niti su na školovanju ili osposobljavanju šest puta veći od opće populacije (Slika 6).

Rezultati pokazuju i značajne razlike među spolovima. U prosjeku, u devet zemalja obuhvaćenih istraživanjem, 72 % Romkinja u dobi između 16 i 24 godine nije zaposleno niti su na školovanju, u usporedbi s 55 % mladih Roma. Razlike među spolovima najveće su u Grčkoj, Portugalu i Mađarskoj. U Grčkoj 81 % Romkinja u dobi između 16 i 24 godine nije zaposleno niti su na školovanju ili osposobljavanju, u usporedbi s 38 % mladih Roma. Taj udio iznosi 67 % u Portugalu i 63 % u Mađarskoj među mladim Romkinjama i 36 % odnosno 38 % među Romima iste dobne skupine.

Slika 6.: Mladi Romi u dobi između 16 i 24 godine koji nisu zaposleni niti su na školovanju ili osposobljavanju kao svojoj glavnoj aktivnosti, prema državi članici EU-a (%)^{a, b, c}

Napomene: ^a Od svih osoba u dobi između 16 i 24 godine u romskim kućanstvima (n = 4.189); ponderirani rezultati.

^b Na temelju upitnika za kućanstvo i upitnika za ispitanika o trenutnoj glavnoj aktivnosti prema vlastitim navodima.

^c Eurostatova NEET stopa za 2015.: *edat_ifse_20* (preuzeto 13. 10. 2016.). Postotak stanovništva u dobi između 15 i 24 godine koji nije zaposlen i ne sudjeluje u daljnjem obrazovanju ili obuci, temelji se na konceptu MOR-a.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, NEET stopa za 2015., Opća populacija.

²⁵ Usporedivost između stopa iz istraživanja EU-MIDIS II i Eurostatove NEET stope ograničena je zbog drugačije definicije i dobnih skupina. Uzimanje 15-godišnjaka u obzir pokazuje vrijednosti niže za nekoliko postotnih bodova za one koji nisu zaposleni niti su na osposobljavanju ili školovanju. Eurostatova NEET stopa temelji se na konceptu MOR-a koji se odnosi na odrađeni posao u trajanju od najmanje jedan sat u posljednjih tjedan dana, dok je u istraživanju EU-MIDIS II postavljeno pitanje o glavnoj aktivnosti prema vlastitim navodima.

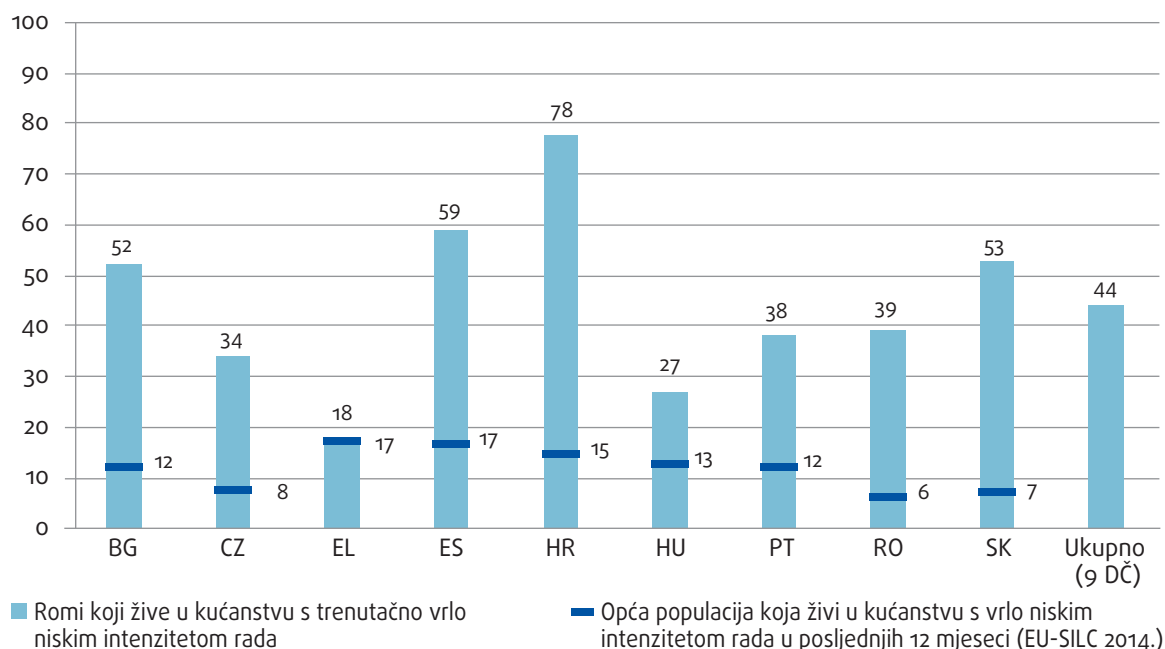
2.2.4. Kućanstva s niskim intenzitetom rada

Jedna komponenta glavnog pokazatelja socijalne uključenosti „ljudi kojima prijete siromaštvo ili socijalna isključenost“ navedena u strategiji *Europa 2020*, jest „ljudi koji žive u kućanstvima s vrlo niskim radnim intenzitetom“.

Intenzitet rada je omjer između broja radno sposobnih članova kućanstva – između 18 i 59 godina, izuzev osoba u dobi između 18 i 24 godine koje su na školovanju – koji trenutačno rade i ukupnog broja radno sposobnih osoba u kućanstvu. Intenzitet rada definira kao se „nizak“ kada je ispod 20 % ukupnog potencijala kućanstva.²⁶

Unatoč ograničenoj usporedivosti, rezultati pokazuju velik jaz između Roma i opće populacije u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem, osim Grčke (Slika 7.). U prosjeku 44 % Roma živi u kućanstvima s niskim radnim intenzitetom, izračunatim kao grubo usklađivanje pokazatelja Eurostat 2014. U usporedbi s tim, prema ovom pokazatelju 11 % stanovnika EU-28 živi u kućanstvima s niskim radnim intenzitetom. Najmanja razlika u odnosu na opću populaciju može se uočiti u Grčkoj (18 % prema 17 %), što se može objasniti visokim postotkom samozaposlenih Roma. Nasuprot tomu, najveći jaz uočen je u Hrvatskoj (78 % prema 15 %) i Slovačkoj (53 % prema 15 %).

Slika 7.: Romi u dobi između 0 i 59 godina koji žive u kućanstvu s trenutačno niskim intenzitetom rada, prema državi članici EU-a (%)^{a, b, c}

Napomene: ^a Od svih osoba u dobi između 0 i 59 godina u romskim kućanstvima (n = 33.785); ponderirani rezultati.

^b Ljudi koji žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada definirani su kao ljudi svih dobnih skupina (0–59) koji žive u kućanstvima u kojima su članovi koji su radno sposobni (18–59) radili manje od 20 % od svojeg ukupnog potencijala, na temelju trenutačnog statusa aktivnosti.

^c Eurostatova stopa niskog intenziteta rada iz 2014.: *ilc_lvhl11* (preuzeto 13. rujna 2016.). Ljudi koji žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada definirani su kao ljudi svih dobnih skupina (0–59) koji žive u kućanstvima u kojima su članovi koji su radno sposobni (18–59) radili manje od 20 % od svojeg ukupnog potencijala tijekom prethodnih 12 mjeseci.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, EU-SILC 2014., Opća populacija.

²⁶ Postoji ograničena usporedivost s intenzitetom rada kako ga je definirao Eurostat, što podrazumijeva omjer između broja mjeseci u kojima su članovi kućanstva koji su radno sposobni (osoba u dobi između 18 i 59 godina, bez ovisne djece i mladih osoba u dobi od između 18 i 24 godine) radili u promatranoj dohodovnoj godini i ukupnog broja mjeseci u kojima su članovi kućanstva teoretski mogli raditi. Za osobe koje su izjavile da su radile skraćeno radno vrijeme, broj odrađenih mjeseci u ulogama ekvivalentnim punom radnom vremenu procjenjuje se na temelju broja uobičajenih odrađenih sati u trenutku intervjua. Definicija korištena u istraživanju EU-MIDIS II samo pruža informacije o trenutačnoj situaciji i ne uzima u obzir puno radno vrijeme / skraćeno radno vrijeme; stoga bi moglo podcijeniti niski radni intenzitet.

2.3. Obrazovanje

Pravo na obrazovanje zaštićeno je na temelju članka 28. Konvencije UN-a o pravima djeteta – koju su ratificirale sve države članice EU-a – i članka 14. Povelje EU-a o temeljnim pravima. Države članice EU-a dužne su osigurati da sva djeca uživaju jednak pristup obrazovanju, osobito obveznom osnovnom obrazovanju. Prema UNESCO-u, pojedinci koji ne završe barem obvezno osnovno obrazovanje suočavaju se s visokim rizikom od siromaštva i imaju ograničene mogućnosti za razvoj vještina učenja i dostizanje svojeg punog potencijala.²⁷

Preporuka Vijeća iz 2013. identificira pristup obrazovanju kao ključno tematsko područje. Ona državama članicama EU-a savjetuje poduzimanje učinkovitih mjera kako bi se osiguralo ravnopravno postupanje i potpun pristup kvalitetnom i redovitom obrazovanju za romske

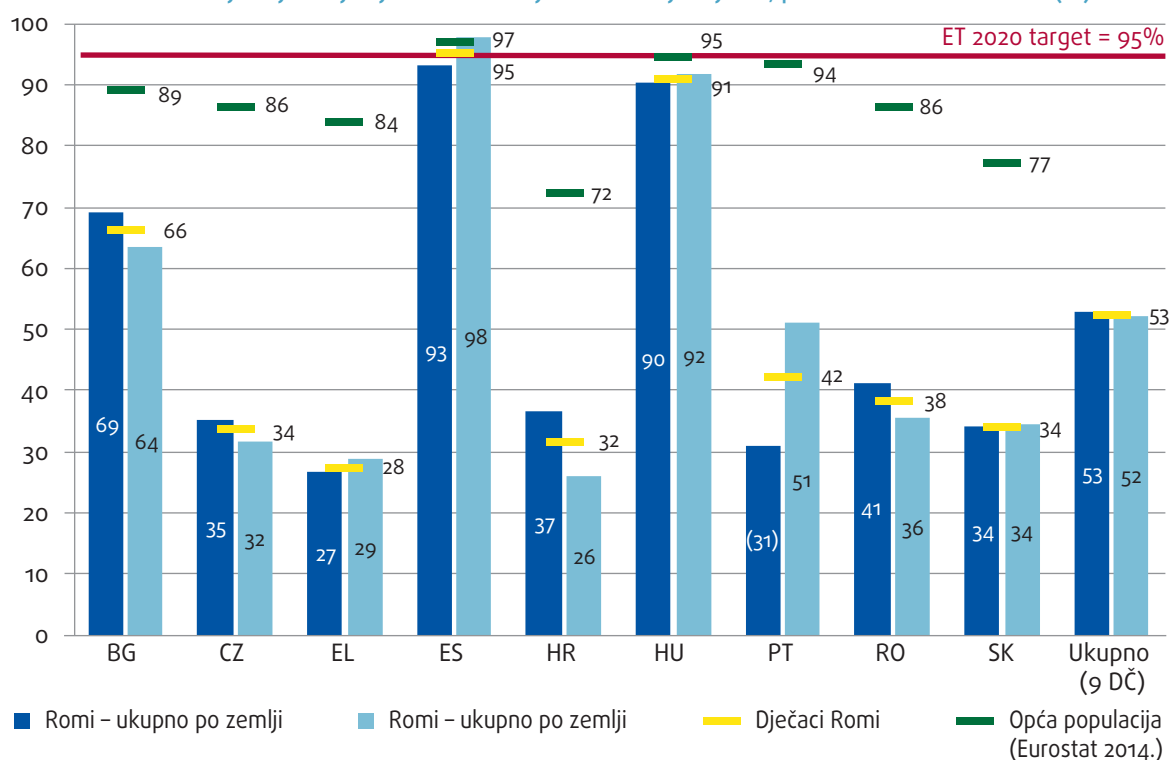
dječake i djevojčice te kako bi se osiguralo da svi romski učenici završe barem obvezno obrazovanje. Pokazatelji predstavljeni u ovom odjeljku odražavaju ključne mjere predložene u preporuci.

2.3.1. Sudjelovanje u obrazovanju

Obrazovanje u ranom djetinjstvu

Obrazovanje i razvoj u ranom djetinjstvu važne su odrednice budućih životnih mogućnosti. Omogućavanje jednakog početka u životu romskoj djeci u usporedbi s njihovim neromskim vršnjacima neophodno je da se prekine ciklus međugeneracijskog prijenosa siromaštva.²⁸ Strateški okvir EU-a za suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja – obrazovanje i osposobljavanje 2020. (ET 2020) – prepoznaje potencijal koji obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu imaju u rješavanju socijalne

Slika 8.: Djeca u dobi između 4 godine i (specifično za svaku zemlju) početne dobi za obvezno osnovno obrazovanje koja sudjeluju u obrazovanju u ranom djetinjstvu, prema državi članici EU-a (%)^{a, b, c, d}

Napomene: ^a Od svih osoba u dobi između 4 godine i početne dobi specifične za pojedinu zemlju za obvezno osnovno obrazovanje u romskim kućanstvima (n = 1.776); ponderirani rezultati.

^b Anketno pitanje koje popunjava ispitanik za svu djecu ako redovito pohađaju javne ili privatne centre za skrb djece (uključujući vrtić, predškolski odgoj itd.).

^c Različite dobne skupine za sudjelovanje u obrazovanju u ranom djetinjstvu u zemljama: 4–6 godina u Bugarskoj i Hrvatskoj; 4–5 godina u ostalim zemljama. ²⁹ Dob se izračunava na godišnjoj razini, stoga brojke ne uzimaju u obzir raniji ili odgođeni početak u osnovnom obrazovanju pojedinog djeteta.

^d Eurostat: Obrazovanje i osposobljavanje 2020. target –*educ_uoe_enra10* (preuzeto 20. listopada 2016.) koristeći podatke iz registara obrazovnih ustanova.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat 2014., Opća populacija.

27 UNESCO (2010.), str. 155.

28 Svjetska banka (2012.).

29 Europska komisija/EACEA/Eurydice (2015.).

uključenosti i ekonomskih izazova. Okvir je odredio referentnu vrijednost kako bi se osiguralo da najmanje 95 % djece u dobi između četiri godine i početne dobi za obvezno osnovno obrazovanje sudjeluje u obrazovanju u ranom djetinjstvu.³⁰

Rezultati istraživanja EU-MIDIS II pokazuju da od devet zemalja obuhvaćenih istraživanjem samo Španjolska (95 %) i Mađarska (91 %) imaju stope sudjelovanja koje su blizu cilja ET 2020 (Slika 8.). Drugdje, izuzev Bugarske (66 %), manje od polovice djece u dobi između četiri godine i početne dobi za obvezno osnovno obrazovanje sudjeluje u obrazovanju u ranom djetinjstvu.

U usporedbi s anketom o Romima iz 2011., rezultati istraživanja EU-MIDIS II upućuju na povećanje stopa sudjelovanja u svim zemljama, osim u Portugalu i Rumunjskoj. Međutim, ove su stope niže od referentne vrijednosti EU-a za 2020. za obrazovanje u ranom djetinjstvu te su daleko ispod stopa opće populacije.

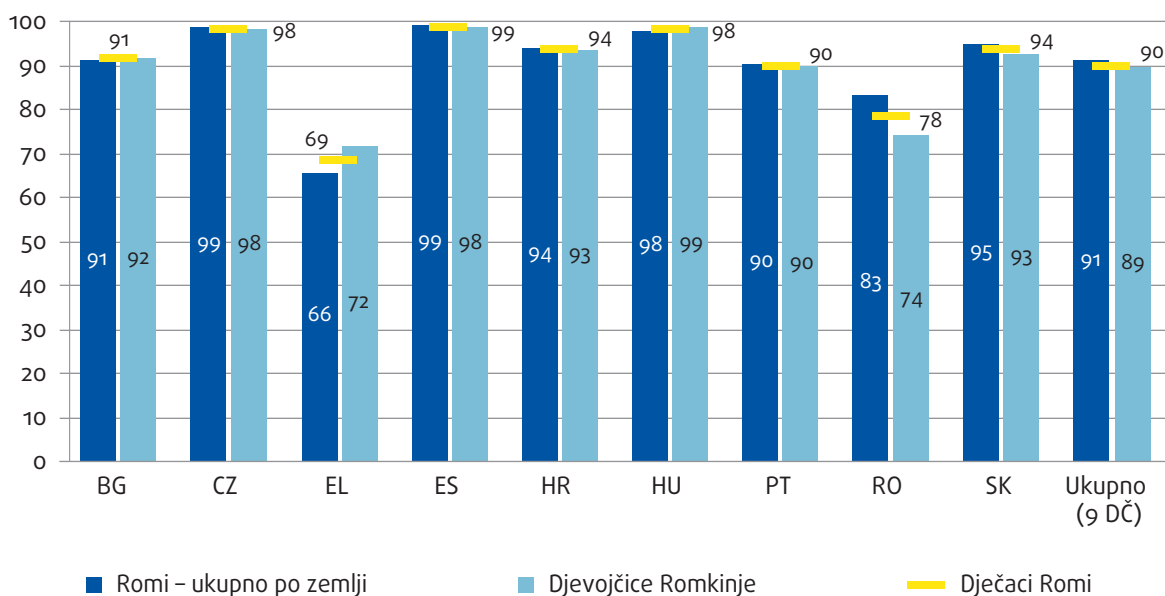
Obrazovanje u obveznoj dobi

Sva djeca koja spadaju u dob definiranu kao „obvezna školska dob“ dužna su po zakonu pohađati školu. U tri

od devet zemalja gotovo sva romska djeca koja bi se trebala školovati (predškolsko, osnovno, niže srednje ili više srednje obrazovanje) pohađaju školu – 99 % u Španjolskoj, 98 % u Češkoj 98 % u Mađarskoj (Slika 9.). U Rumunjskoj i Grčkoj udio romske djece obvezne školske dobi koja pohađaju školu iznosi 77 %, odnosno 69 %. U usporedbi s anketom o Romima iz 2011., istraživanje EU-MIDIS II uočava nešto više stope upisa u obvezno osnovno obrazovanje većini zemalja – izuzev Rumunjske i Slovačke, u kojima nema znatnih promjena. Hrvatska nije bila uključena u anketu o Romima iz 2011.; podatci iz istraživanja EU-MIDIS II pokazuju da su stope sudjelovanja u obveznom školovanju (94 %) iznad prosjeka u usporedbi s drugim zemljama obuhvaćenim istraživanjem.

Međutim, stope sudjelovanja navedene u Slici 9. ne prikazuju potpunu sliku. Osim „sudjelovanja“ u obveznom obrazovanju važno je da djeca pohađaju školu na razini koja odgovara njihovoj dobi. Tablica 3. pokazuje da to nije uvijek slučaj u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem.

Slika 9.: Djeca obvezne školske dobi (specifično za svaku zemlju) koja sudjeluju u obrazovanju, prema državi članici EU-a (%)^{a, b}

Napomene: ^a Od svih osoba obvezne školske dobi specifične za pojedinu zemlju u romskim kućanstvima (n = 7.364); ponderirani rezultati.

^b Različite dobne skupine za obveznu školsku dob u zemljama koje vrijede za školsku godinu 2015./2016.: početna dob u godinama – 7 (BG), 6 (CZ, ES, HR, PT, RO, SK) i 5 (EL, HU); završna dob – 17 (PT), 16 (RO), 15 (BG, ES, HU, SK) i 14 (CZ, EL, HR) (Izvor: Europska komisija/EACEA/Eurydice (2015.)). Dob se izračunava na godišnjoj razini, stoga brojke ne uzimaju u obzir raniji ili odgođeni početak u osnovnom obrazovanju pojedinog djeteta.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

30 Eurostat (2016.).

Tablica 3.: Stope upisa Roma u odgovarajuće razine obrazovanja, u usporedbi s općom populacijom, prema dobnoj skupini i državi članici EU-a (%) ^{a, b}

Država članica EU-a	Dob ^c	Razina obrazovanja (ISCED 2011) ^g	Romi			Opća populacija	
			Neto stopa upisa ^d	Ukupna stopa upisa ^e	Ne pohađa nikakvu obrazovnu razinu	Neto stopa upisa	Ukupna stopa upisa
BG	7-14	ISCED1+2	89	93	7	88	95
	15-18	ISCED3	40	57	43	83	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	37	41
CZ	6-14	ISCED1+2	89	98	(2)	86	93
	15-18	ISCED3	45	67	33	81	96
	19-24	ISCED4+	-	-	93	35	47
EL	6-14	ISCED1+2	69	73	27	95	95
	15-17	ISCED3	(9)	21	79	88	94
	18-24	ISCED4+	-	-	97	36	43
ES	6-14	ISCED1+2	89	99	(1)	95	95
	15-17	ISCED3	20	44	56	78	94
	18-24	ISCED4+	-	6	94	34	51
HR	7-14	ISCED1+2	95	97	(3)	89	92
	15-18	ISCED3	35	47	53	86	90
	18-24	ISCED4+	-	-	94	40	51
HU	6-13	ISCED1+2	86	99	(1)	77	88
	14-18	ISCED3	28	59	41	72	93
	18-24	ISCED4+	-	7	93	35	55
PT	6-14	ISCED1+2	88	97	(3)	94	95
	15-17	ISCED3	(20)	74	26	74	100
	18-24	ISCED4+	-	-	96	28	45
RO	6-14	ISCED1+2	77	85	15	85	89
	15-18	ISCED3	22	34	66	80	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	32	36
SK	6-14	ISCED1+2	90	94	6	83	88
	15-18	ISCED3	33	58	42	74	91
	18-24	ISCED4+	-	6	94	33	50
Ukupno (9 DČ)		ISCED1+2	86	93	7	90	93
		ISCED3	30	52	48	79	92
		ISCED4+	2	5	95	34	47

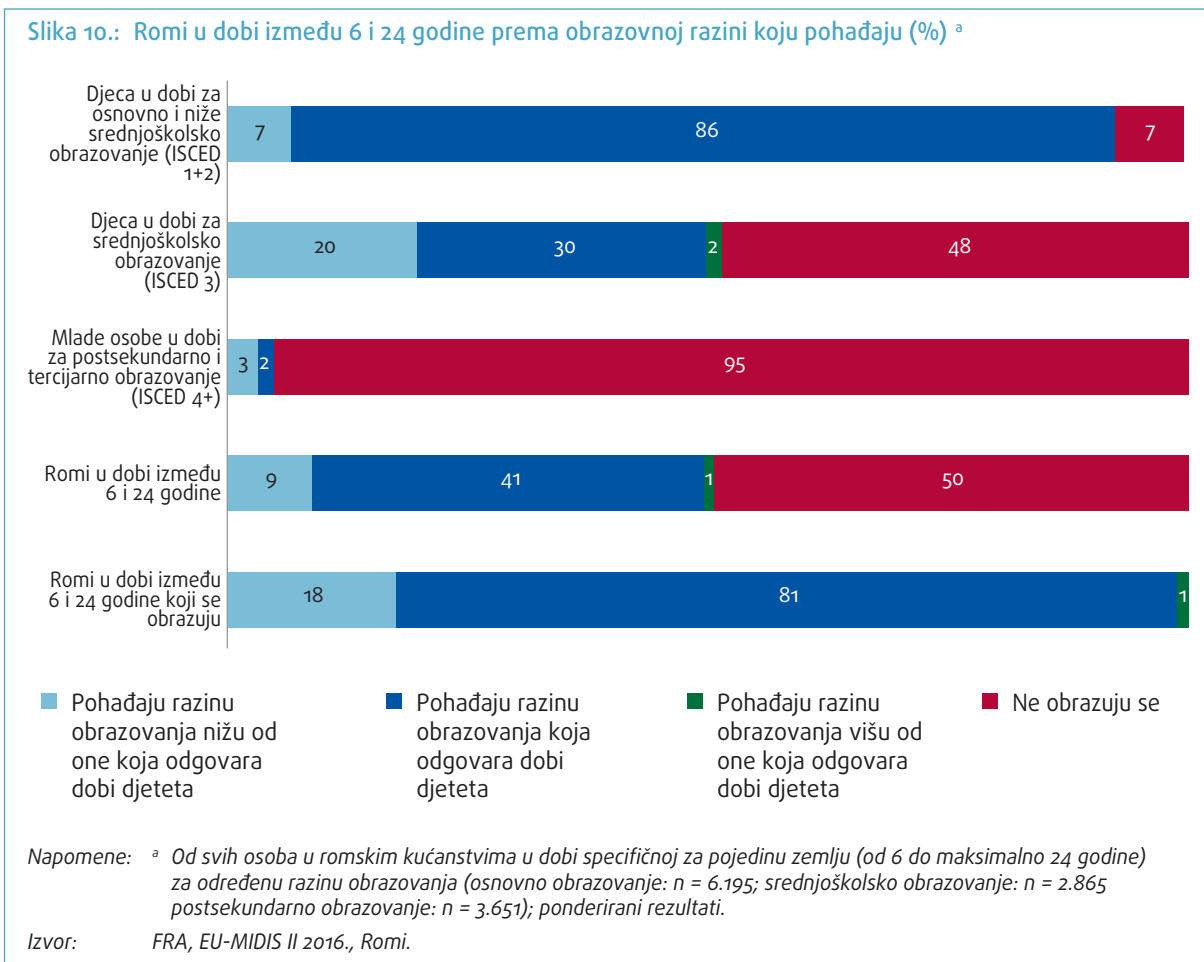
- Napomene: ^a Za Rome: od svih osoba u romskim kućanstvima u dobi specifičnoj za pojedinu zemlju (od 6 do maksimalno 24 godine) za određenu razinu obrazovanja u zemljama ISCED 2011 važeću za školsku godinu 2015.-2016. ³¹ (osnovno obrazovanje: n = 6.195; srednjoškolsko obrazovanje: n = 2.865; postsekundarno obrazovanje: n = 3.651).
- ^b Za opću populaciju: vlastiti izračun na temelju Eurostata: apsolutni broj djece u dobi za odgovarajuću razinu obrazovanja [educ_uoe_enrpo5, educ_uoe_enrso2, educ_uoe_enrso5, educ_uoe_enrso8, educ_uoe_enrt02] i apsolutni broj djece u dobi za odgovarajuću razinu obrazovanja [demo_pjan], sve preuzeto 19. listopada 2016.
- ^c Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na 20-49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.
- ^d U istraživanju EU-MIDIS II nije postavljeno pitanje o datumu rođenja, ali je zabilježena dob na dan intervjua.
- ^e Neto stopa upisa: udio djece određene dobi koja pohađaju razinu obrazovanja koja odgovara njihovoj dobi u ukupnom broju djece te dobi. Neto stope upisa za postsekundarno i tercijarno obrazovanje za Rome u svim zemljama temelje se na manje od 20 promatranja. Stoga je prikazana samo ukupna vrijednost za sve zemlje, koja se i dalje temelji na malom broju promatranja.
- ^f Ukupna stopa upisa: udio djece određene dobi koja pohađaju bilo koju razinu obrazovanja u ukupnom broju djece te dobi.
- ^g Vlastiti izračun na temelju Eurostata iz 2014.
- ^h Razine obrazovanja na temelju UNESCO-ove klasifikacije *International Standard Classification of Education (ISCED)* iz 2011., pripremljene da bi se olakšale usporedbe statistike obrazovanja i pokazatelja u svim zemljama na temelju jedinstvenih, međunarodnih definicija.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat 2014., Opća populacija.

³¹ Europska komisija/EACEA/Eurydice (2015.).

Što se tiče djece koja pohađaju školu na razini različitoj od one koju bi trebala pohađati s obzirom na svoju dob – koju razinu obrazovanja pohađaju? Podatci vidljivi na [Slici 10.](#) upućuju na to da polovica Roma u dobi između 6 i 24 godine ne pohađa školu. Od onih koji pohađaju školu, samo 1 % pohađa školu na višoj razini od one

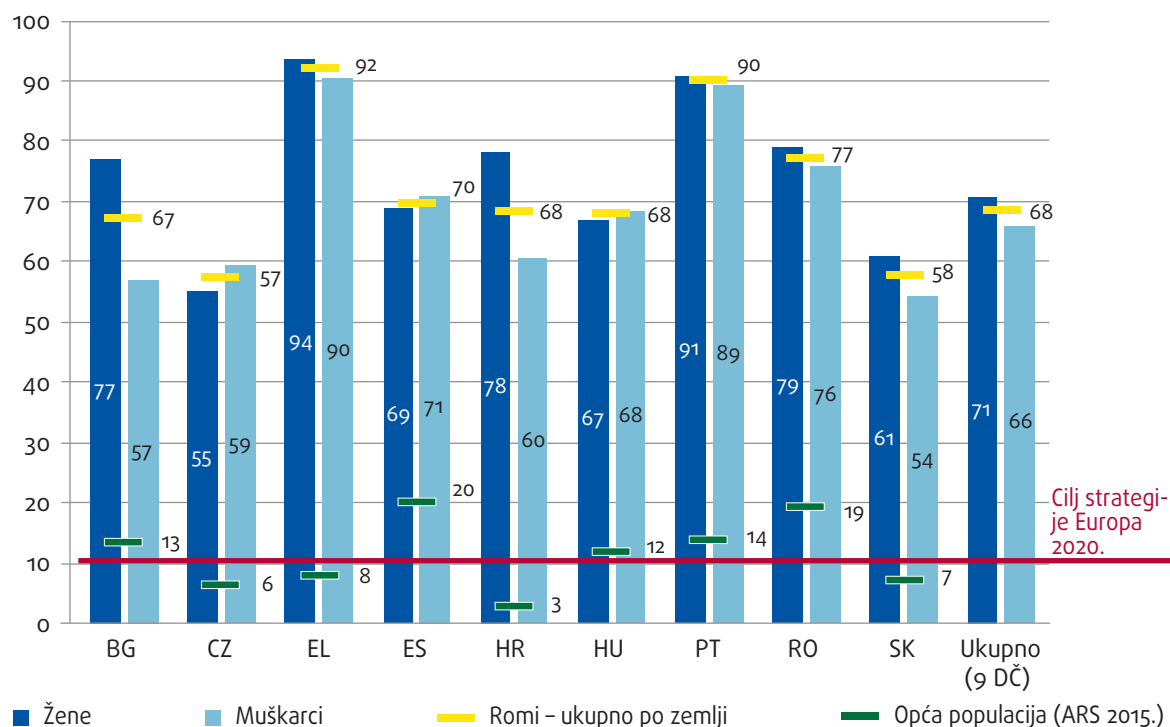
koja odgovara njihovoj dobi; 18 % pohađa obrazovnu razinu nižu od one koja odgovara njihovoj dobi, bilo zbog ponavljanja razreda ili zato što su krenuli u školu kasnije, ili oboje. Taj je udio najveći (20 %) među Romima u dobi za više srednjoškolsko obrazovanje.

Osobe koje rano napuštaju školovanje i osposobljavanje

Osobe koje rano napuštaju školu jesu osobe „u dobi između 18 i 24 godine s najviše nižim srednjim obrazovanjem i koje nisu na daljnjem školovanju ili osposobljavanju“.³² Glavni cilj strategije Europa 2020. jest smanjiti udio osoba koje rano napuštaju školovanje i osposobljavanje na manje od 10 %. Rezultati istraživanja pokazuju da bi taj cilj mogao biti neostvariv do 2020. za Rome u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem ([Slika 11.](#)).

³² Vidjeti [internetsku stranicu](#) Komisije o toj temi.

Slika 11.: Osobe koje rano napuštaju školovanje i osposobljavanje ^d, u dobi između 18 i 24 godine, prema državi članici EU-a (%) ^{a, b, c}

Napomene: ^a Od svih osoba u dobi između 18 i 24 godine u romskim kućanstvima (n = 4.152); ponderirani rezultati.

^b Na temelju upitnika za kućanstvo. Koristi se ista definicija kao za opću populaciju, izuzev sudjelovanja u neformalnom obrazovanju ili osposobljavanju. To pitanje nije postavljeno u istraživanju EU-MIDIS II, ali ga je razmotrio Eurostat za opću populaciju.

^c Eurostatova stopa za 2015.: edat_lfse_14 (preuzeto 12. rujna 2016.). Postotak stanovništva u dobi između 18 i 24 godine koje je steklo najviše niže srednje obrazovanje i koje nije uključeno u daljnje školovanje ili osposobljavanje.

^d Osobe koje rano napuštaju školovanje i osposobljavanje označava postotak stanovništvo u dobi između 18 i 24 godine, nakon što je steklo najviše niže srednje obrazovanje (ISCED 2011 razina 0, 1 ili 2) i koje nije uključeno u daljnje školovanje ili osposobljavanje. Postoje određena odstupanja od Eurostatove definicije. Eurostat uključuje osobe koje nisu zaposlene niti su na školovanju ili osposobljavanju (ni formalno ni neformalno) unutar četiri tjedna prije ankete ARS. U istraživanju EU-MIDIS II postavlja se pitanje o tome „pohađa li se trenutno školu ili stručno osposobljavanje“, a ne postavlja se izričito pitanje o neformalnom obrazovanju.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, anketa o radnoj snazi (ARS) 2015., Opća populacija.

2.3.2. Segregacija u obrazovanju

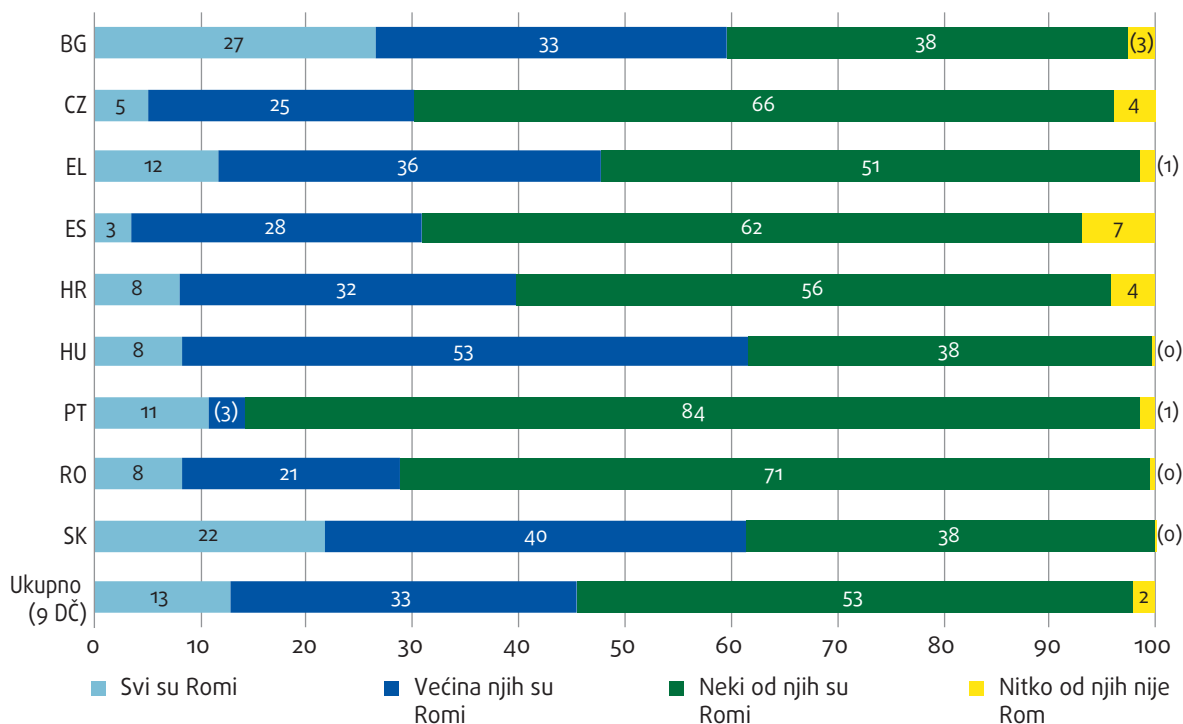
Preporuka Vijeća iz 2013. traži uklanjanje segregacije u školama. Službena statistika o segregaciji u školama ne postoji. Stoga je u istraživanju EU-MIDIS II ispitanicima postavljeno pitanje da procijene udio Roma među učenicima u razredu ili školskim kolegama djece u svojim kućanstvima, omogućujući izračun posrednih pokazatelja za procjenu razine segregacije u obrazovnom okruženju. Rezultati pokazuju da udio romske djece koja pohađaju škole u kojima su sve školske kolege Romi varira od 27 % u Bugarskoj do 3 % u Španjolskoj (Slika 12.). Udio djece koja pohađaju takve škole manji je od 10 % u Češkoj (5 %), Hrvatskoj, Mađarskoj i Rumunjskoj (8 % u svakoj). U Slovačkoj (62 %), Mađarskoj (61 %) i Bugarskoj (60 %) većina romske djece pohađa škole u kojima su svi ili većina njihovih školskih kolega Romi. Treba napomenuti da etnički sastav škola (zastupljenost djece iz jedne

određene etničke skupine) može odražavati demografiju lokacije na kojoj se škola nalazi.

Segregacija u razredima slična je segregaciji u školama. Udio romske djece koja idu u razred u kojem su „svi učenici u razredu Romi“ kreće se od 29 % u Bugarskoj do 4 % u Španjolskoj. Ako se razredi u kojima su „većina“ učenika u razredu Romi smatraju izdvojenim, udio djece koja se obrazuju u izdvojenim razredima kreće se od 63 % u Slovačkoj do 19 % u Portugalu. ³³

³³ Usporedba s anketom o Romima iz 2011. ograničena je jer su kategorije odgovora istraživanje iz 2011. bile sljedeće: „svi su Romi“, „većinom su Romi“, „neki su Romi“, „nitko nije Rom“ ili „mješovito“. Kategoriju „mješovito“ bilo je teško tumačiti i stoga je izbačena iz istraživanja iz 2016.

Slika 12.: Segregacija u školama – koncentracija romske djece u dobi između 6 i 15 godina u školi, prema državi članici EU-a (%)^{a, b, c}

Napomene: ^a Od svih osoba u dobi između 6 i 15 godina u romskim kućanstvima koje se obrazuju (n = 6.518); ponderirani rezultati.

^b Anketno pitanje koje popunjava ispitanik za svu djecu u dobi između 6 i 15 godina koja se školuju: „Molimo vas da sada razmislite o tome koju školu [IME] pohađa. Koliko biste rekli da ima Roma među školskim kolegama: svi, većina njih, neki od njih ili nitko od njih?“

^c Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na 20–49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

Usmjeravanje romske djece u škole s posebnim potrebama specifičan je oblik segregacije u obrazovanju. Kako je objašnjeno u upitniku, „posebna škola“ jest škola za djecu s posebnim potrebama. To se može odnositi na školu koja nudi obrazovanje djeci s obrazovnim ili fizičkim teškoćama, teškoćama u razvoju ili s problemima u ponašanju. Preporuka Vijeća iz 2013. zahtijeva okončanje neprimjerenog stavljanja romskih učenika u takve škole. Ova je praksa posebno raširena u Češkoj i Slovačkoj: 16 %, odnosno 18 % romske djece u dobi između 6 i 15 godina koja se školuju pohađalo je 2016. posebne škole. Te su dvije zemlje već imale najveći udio djece koja pohađaju „posebne škole“ 2011. U anketi o Romima iz 2011. postavljeno je pitanje je li dijete ikada bilo u posebnoj školi ili razredu koji je bio uglavnom za Rome, čak i samo kratkotrajno; u istraživanju EU-MIDIS II postavljeno je pitanje o trenutnom pohađanju posebne škole.

Iako nisu izravno usporedivi, podaci za 2016. jasno pokazuju nedovoljan napredak.³⁴

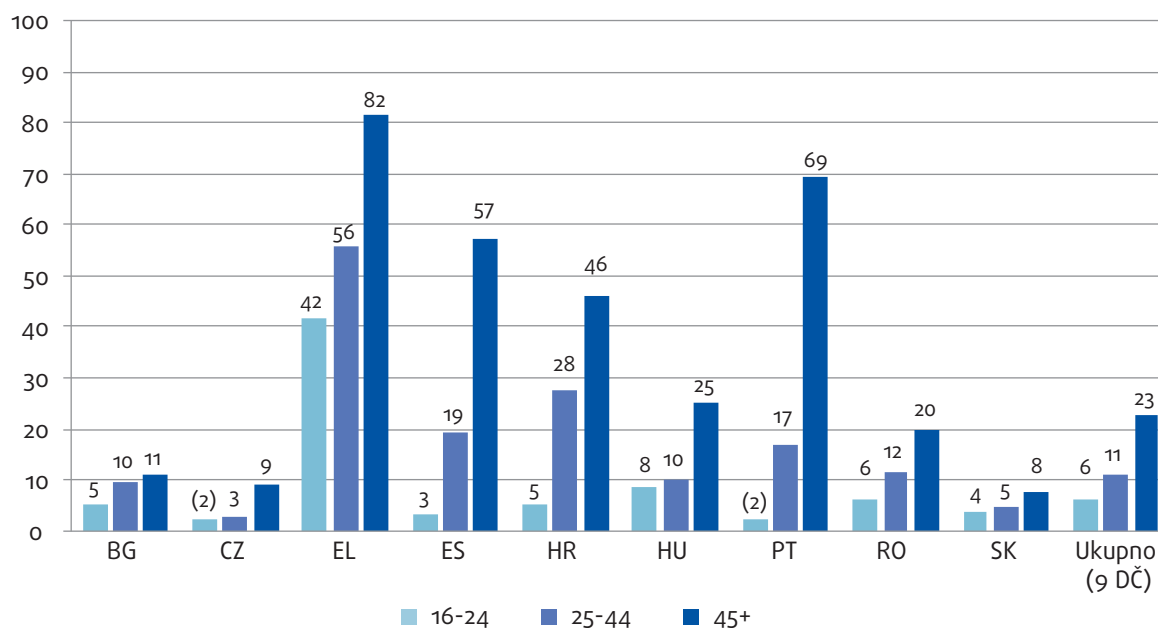
2.3.3. Obrazovna postignuća

Nije završeno nikakvo formalno obrazovanje

Rezultati istraživanja EU-MIDIS II pokazuju trajno niske razine obrazovnih postignuća među romskim stanovništvom. Najveći udio Roma bez ikakva formalnog obrazovanja u sve tri dobne skupine pronađen je u Grčkoj (Slika 13.). Veliki udjeli mogu se vidjeti i u Portugalu, Španjolskoj i Hrvatskoj, dok se istraživanjem uočilo niske udjele u Češkoj, Slovačkoj i Bugarskoj.

³⁴ Ovo je pitanje postavljeno samo u Bugarskoj, Hrvatskoj, Češkoj, Grčkoj, Mađarskoj, Rumunjskoj i Slovačkoj.

Slika 13.: Romi koji nisu završili nijedan stupanj formalnog obrazovanja (ISCED o), prema dobnoj skupini i državi članici EU-a (%)^{a, b, c, d}

Napomene: ^a Od svih osoba starijih od 16 godina u romskim kućanstvima (n = 21.896); ponderirani rezultati.

^b Anketno pitanje koje ispitanici popunjavaju za sve 16-godišnjake: „Koja je najviša stopa obrazovanja koju je [IME] završio?“

^c Korištena je klasifikacija SCED 2011.

^d Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na 20-49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

2.4. Zdravlje

U ožujku 2014. treći višegodišnji program djelovanja EU-a u području zdravstva – „Zdravlje za rast“³⁵ – usvojen je za razdoblje 2014.-2020., povezujući zdravlje i ekonomsko blagostanje, jer zdravlje utječe na ekonomske rezultate. Preporuka Vijeća iz 2013. poziva na učinkovite mjere kako bi se osigurao ravnopravan pristup svim dostupnim zdravstvenim uslugama za Rome.

2.4.1. Zdravstveno osiguranje i neispunjene potrebe medicinske skrbi

Dostupnost zdravstvenog osiguranja jedna je od glavnih odrednica pristupa zdravstvenim sustavima te je izričito navedena u preporuci Vijeća iz 2013. Zdravstveno osiguranje također je uključeno u skup europskih temeljnih pokazatelja zdravlja (pokazatelj 76.).³⁶ U istraživanju

EU-MIDIS II ispitanicima je postavljeno pitanje pokriva li odgovarajuće nacionalno osnovno zdravstveno osiguranje trenutno njihove troškove zdravstvene zaštite te imaju li bilo kakvo dodatno zdravstveno osiguranje.

Rezultati pokazuju da je između 95 % i 98 % Roma u Španjolskoj, Portugalu i Slovačkoj pokriveno ili nacionalnim osnovnim zdravstvenim osiguranjem ili dodatnim osiguranjem (Slika 14.). Nasuprot tomu, isto je navelo samo 45 % Roma u Bugarskoj i 54 % Roma u Rumunjskoj.

Usporedbe radi, prema Organizaciji za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD)³⁷, pokriva zdravlje osiguranja za opću populaciju varira između 94 % i 100 % u Češkoj, Mađarskoj, Portugalu, Slovačkoj i Španjolskoj; u Grčkoj je 86 % opće populacije pokriveno javnim ili privatnim zdravstvenim osiguranjem.³⁸

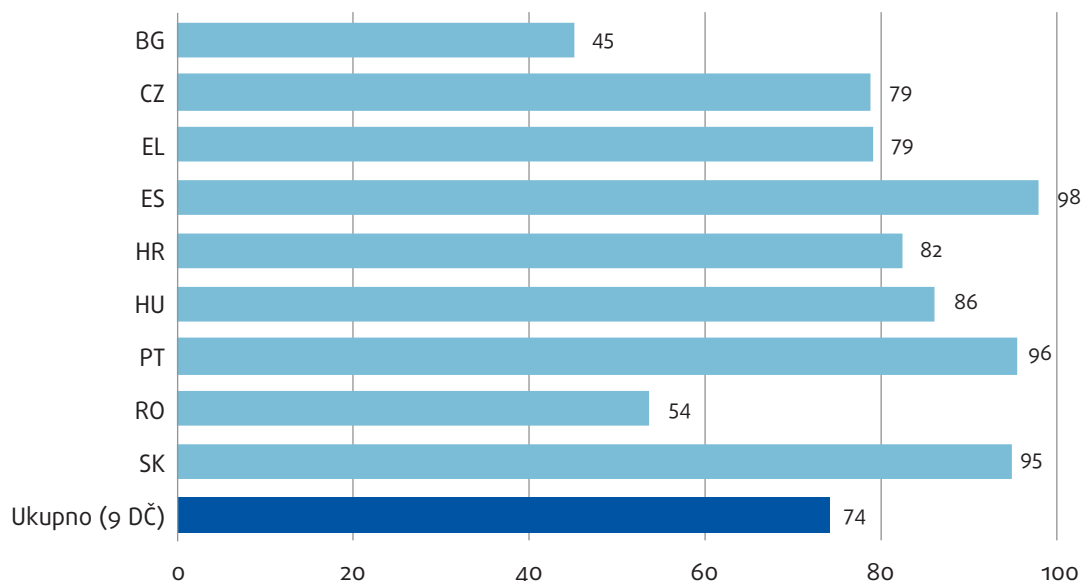
³⁵ Za više informacija vidjeti [internetsku stranicu](#) Komisije o programu.

³⁶ Vidjeti [internetsku stranicu](#) Europske komisije o pokazateljima.

³⁷ Eurostat ne pruža podatke o pokrivenosti zdravstvenog osiguranja u EU-u.

³⁸ Vidjeti OECD-ovu [internetsku stranicu](#) o statistici zdravstvenog statusa.

Slika 14.: Romi u dobi od 16 godina ili stariji koji navode da su obuhvaćeni nacionalnim osnovnim zdravstvenim osiguranjem ili dopunskim osiguranjem, prema državi članici EU-a (%) ^{a, b}

Napomene: ^a Od svih ispitanih Roma (n = 7.826), izuzev onih koji su odbili odgovoriti; ponderirani rezultati.

^b Anketno pitanje: „Pokriva li [NACIONALNO OSNOVNO ZDRAVSTVENO OSIGURANJE] trenutno vaše troškove zdravstvene skrbi? Imate li neko dodatno zdravstveno osiguranje?“

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

Razlike u udjelu Roma obuhvaćenih zdravstvenim osiguranjem između ankete o Romima iz 2011. i ovog istraživanja relativno su male. Bugarska i Rumunjska i dalje imaju najniže stope pokrivanja osiguranja.³⁹

U istraživanju je ispitanicima također postavljeno pitanje jesu li im bili potrebni liječnički pregled ili liječenje tijekom posljednjih 12 mjeseci; ako da, jesu li obavili taj pregled/liječenje; i ako nisu, zašto. Ukupno, ovisno o zemlji, između 1 % i 7 % ispitanika navelo je da nisu bili u mogućnosti dobiti potrebnu njegu ili liječenje. Rezultati za Češku, Mađarsku, Portugalu i Španjolsku – gdje su zabilježene najniže stope neispunjenih potreba medicinske skrbi – manje su pouzdani zbog malog broja promatranja.

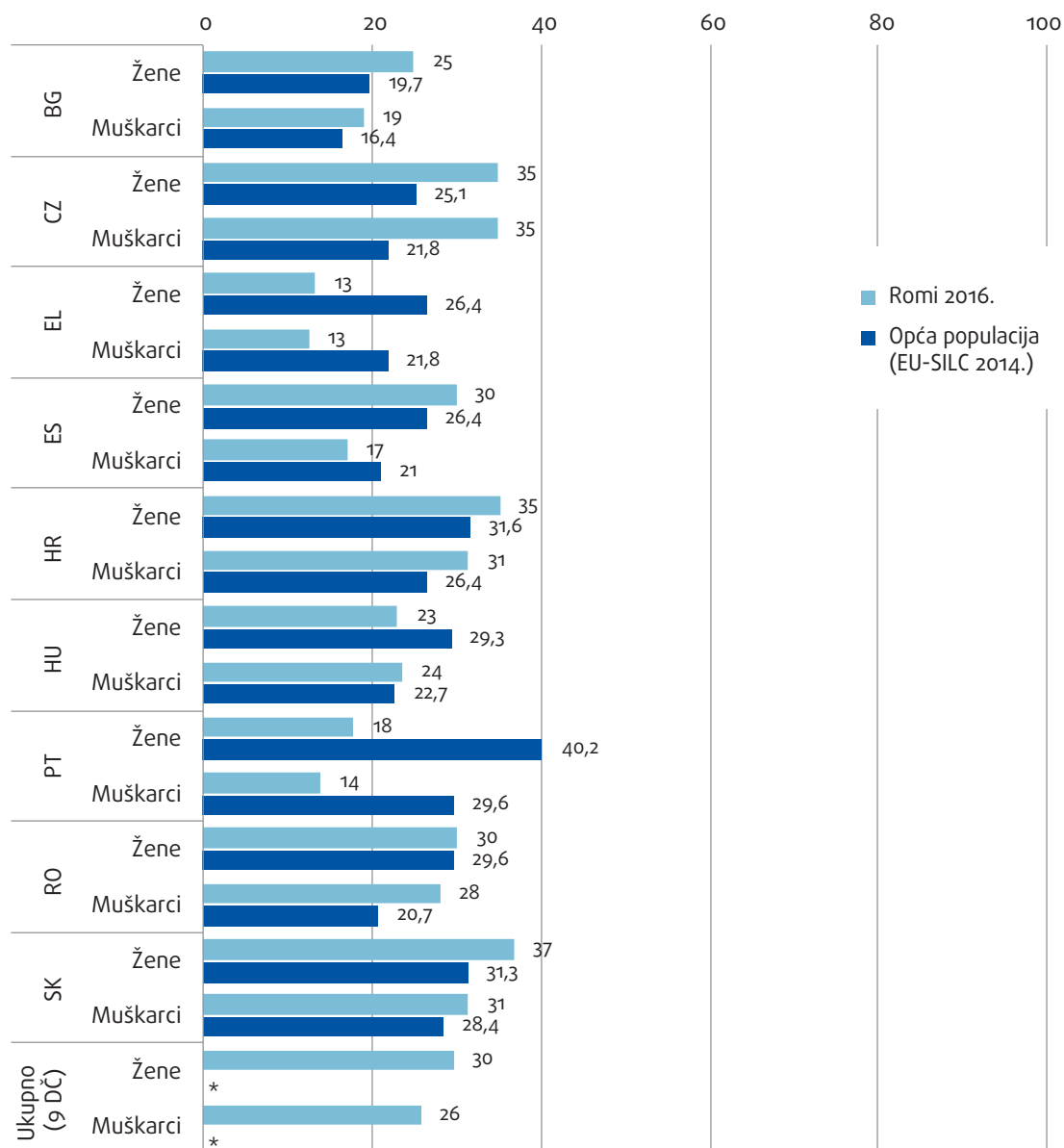
2.4.2. Ograničenja dugoročne aktivnosti

U istraživanju EU-MIDIS II ispitanicima je postavljeno pitanje jesu li bili ograničeni (izrazito ili neizrazito) u svojim uobičajenim aktivnostima zbog dugoročnog zdravstvenog problema. To odgovara pokazatelju 35. („Ograničenja dugoročne aktivnosti“) europskih temeljnih pokazatelja zdravlja. Prijavljena „stopa ograničenja aktivnosti“ pokazuje da u Hrvatskoj, Češkoj i Slovačkoj otprilike jedan od tri Roma (33 %, 35 % odnosno 34 %) navodi da su njihove svakodnevne aktivnosti bile na neki

način ograničene – bilo izrazito ili do određene mjere – zbog zdravstvenih problema. U Bugarskoj, Mađarskoj, Rumunjskoj i Španjolskoj, postotak Roma koji navode dugoročna ograničenja aktivnosti varira između 22 % i 29 %, dok stope ograničenja aktivnosti za Rome u Grčkoj iznose 13 %, a u Portugalu 16 %.

U četiri zemlje – Bugarskoj, Češkoj, Hrvatskoj i Slovačkoj – udio Roma koji se suočavaju s dugoročnim ograničenjima aktivnosti veći je od udjela opće populacije koja se suočava sa sličnim problemima. U Rumunjskoj je to slučaj s muškarcima Romima, a u Španjolskoj s Romkinjama (Slika 15.). Također, među Romima u šest od devet zemalja obuhvaćenih istraživanjem, žene češće od muškaraca izjavljuju da su bile izrazito ili donekle ograničene u svojim svakodnevnim aktivnostima zbog zdravstvenih problema, a taj se uzorak može vidjeti i u općoj populaciji. Najveća razlika između iskustava žena i muškaraca vidljiva je u Španjolskoj, u kojoj 17 % romskih muškaraca kaže da su bili ograničeni u svojim svakodnevnim aktivnostima, a gotovo jedna od tri žene (30 %) smatra da su zdravstveni problemi ograničili njihove aktivnosti na neki način. S druge strane, u Češkoj, Grčkoj i Mađarskoj postoji malo ili nema razlike između Romkinja i Roma.

³⁹ U anketi o Romima iz 2011. postavljeno je pitanje: „Imate li bilo kakav oblik zdravstvenog osiguranja u [zemlji obuhvaćenoj istraživanjem]?“

Slika 15.: Ograničenja dugoročne aktivnosti za žene i muškarce, Romi i opća populacija, prema državi članici EU-a (%)^{a, b, c}

Napomene: * Nije primjenjivo.

^a Rezultati istraživanja EU-MIDIS II temelje se na svim ispitanicima (n = 7.909), izuzev onih koji su odbili odgovoriti; ponderirani rezultati. Koristi se ista definicija kao za opću populaciju.

^b Eurostatova stopa za 2014.: [hlth_silc_06], preuzeto 20. listopada 2016. U Eurostatovoj bazi podataka pouzdanost rezultata za ograničenja aktivnosti muškaraca u Češkoj označena je kao niska.

^c Uključuje ispitanike koji kažu da su u posljednjih šest mjeseci njihove svakodnevne aktivnosti bile „izrazito ograničene“ ili „ograničene, ali ne izrazito“ zbog zdravstvenih problema.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, EU-SILC 2014., Opća populacija.

2.5. Stanovanje

Pristup stanovanju temeljno je ljudsko pravo. ICESCR jamči pravo na prikladan smještaj. Direktiva o rasnoj jednakosti (2000/43/EZ) pruža zaštitu i jamči jednako postupanje u pristupu i nabavi robe odnosno pružanju usluga, uključujući smještaj. Pristup sigurnom stanovanju s osnovnom infrastrukturom temeljni je aspekt socijalnog uključivanja. Europska platforma protiv siromaštva

i socijalne isključenosti navodi da „stambena isključenost predstavlja jedan od najekstremnijih oblika siromaštva i oskudice, koji (...) sa sobom nosi rizik od isključivanja kućanstava ne samo iz grijanja i hlađenja nego i tople vode, rasvjete i drugih temeljnih potreba kućanstava“. ⁴⁰ Osiguranje pristupačnog, odgovarajućeg i socijalnog stana ponajprije je odgovornost nacionalnih

⁴⁰ Europska komisija (2010.), str. 5.

i regionalnih politika. Preporuka Vijeća iz 2013. poziva države članice da razviju učinkovitije mjere za uklanjanje prostorne segregacije, promicanje nediskriminirajućeg pristupa socijalnim stanovima te osiguranje pristupa javnim komunalijama i infrastrukturi za stanovanje u skladu s nacionalnim zakonskim zahtjevima. ⁴¹ UN-ovi ciljevi održivog razvoja br. 6 i 11 također vidljivo odražavaju stambena pitanja, a neki od njihovih podciljeva posebice su važni za Rome. ⁴²

UN-ovi ciljevi održivog razvoja

6. cilj: osigurati sanitarne uvjete i pristup pitkoj vodi za sve.

1. podcilj. Do 2030. postići univerzalan i pravedan pristup sigurnoj i pristupačnoj pitkoj vodi za sve.

2. podcilj. Do 2030. postići pristup adekvatnim i pravednim sanitarnim i higijenskim uvjetima za sve, kao i okončanje prakse vršenja nužde na otvorenom, uz obraćanje posebne pozornosti na potrebe žena i djevojčica te onih u ranjivim situacijama.

11. cilj: učiniti gradove i naselja inkluzivnim, sigurnim, izdržljivim i održivim.

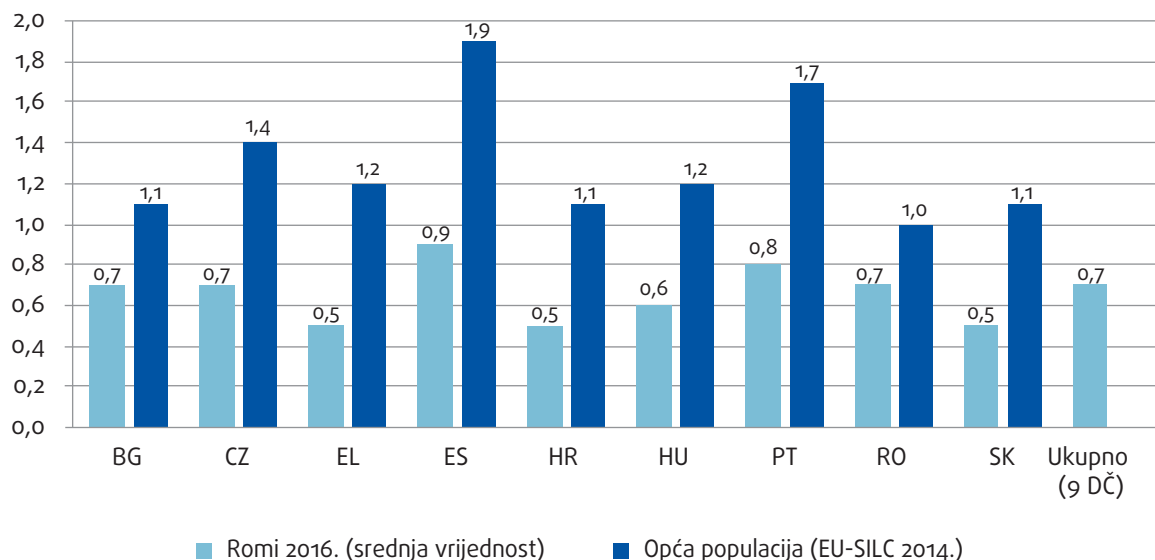
1. podcilj. Do 2030. osigurati pristup za sve adekvatnom, sigurnom i pristupačnom smještaju i osnovnim uslugama te unaprijediti uvjete u nehygijenskim naseljima.

2.5.1. Dostupnost prostora

Dostupnost dovoljnog osobnog prostora kod kuće ključni je pokazatelj kvalitete stanovanja. Eurostat mjeri kvalitetu stanovanja i posebice uzima u obzir stopu prenapučenosti, kojom se mjeri raspoloživi prostor za kućanstvo, vodeći računa o veličini kućanstva i dobi njezinih članova te obiteljskoj situaciji. ⁴³ Istraživanjem EU-SILC također se mjeri prosječan broj soba po osobi prema osnovi korištenja i vrsti stambenog prostora. Ovaj se pokazatelj može usporediti s nalazima istraživanja EU-MIDIS II o romskim kućanstvima. Rezultati pokazuju da nedovoljan prostor i dalje predstavlja problem u romskim kućanstvima, što pridonosi teškoj stambenoj deprivaciji. Rezultati pokazuju znatne razlike između Roma i opće populacije (Slika 16.).

U usporedbi s anketom o Romima iz 2011., sve su zemlje poboljšale pokazatelj „dostupnost prostora“. Najveća poboljšanja mogu se uočiti u Rumunjskoj, Portugalu i Španjolskoj.

Slika 16.: Prosječan broj soba po osobi u kućanstvu, Romi i opća populacija (srednja vrijednost) ^{a, b}, prema državi članici EU-a

Napomene: ^a Sve osobe koje žive u romskim kućanstvima (n = 33.648); ponderirani rezultati.

^b Na temelju srednje vrijednosti broja soba po osobi u kućanstvu (bez kuhinje); za opću populaciju, na temelju Eurostata, EU-SILC 2014., [ilc_lvho03, preuzeto 8. rujna 2016.].

Izvori: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, EU-SILC 2014., Opća populacija.

⁴¹ Vidjeti i preporuku Vijeća iz 2013., str. 4.

⁴² Vidjeti SDG-6 i SDG-11.

⁴³ Radi objašnjenja Eurostatovih statističkih podataka o stanovanju vidjeti [internetsku stranicu Komisije](#).

2.5.2. Pristup javnim komunalijama i osnovnim stambenim sadržajima

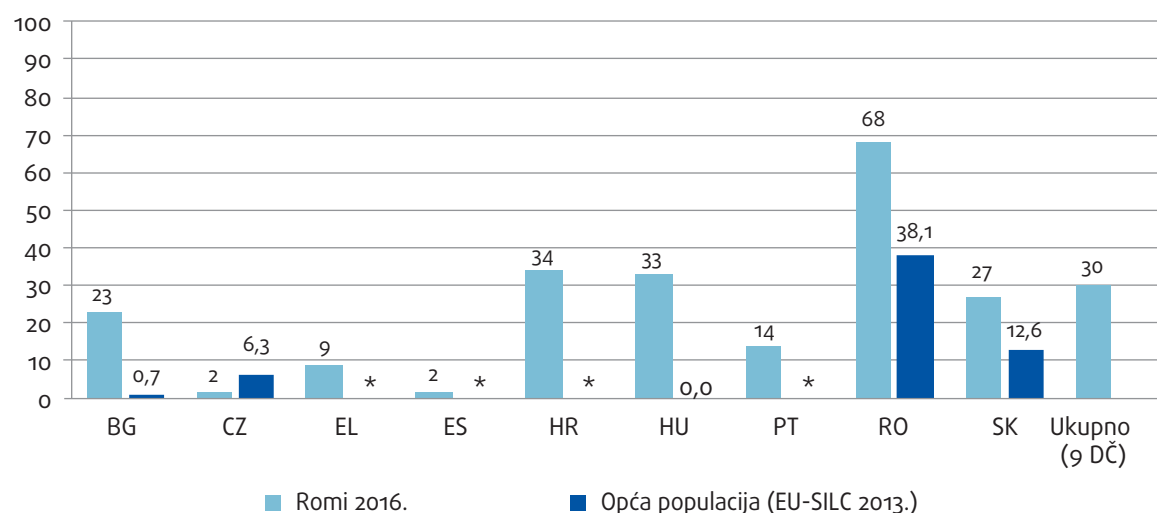
Stambena deprivacija procjenjuje se putem različitih pokazatelja stambenih nedostataka. Oni uključuju nedostatak osnovnih sanitarnih čvorova, poput kade, tuša i zahoda s ispiranjem, te opće stanje stambenog prostora, poput krova koji propušta ili koji je premračan, odnosno s trulim zidovima ili prozorskim okvirima.

Pristup električnoj energiji ključan je pokazatelj socijalne uključenosti, budući da je neophodan za dnevne aktivnosti, poput čišćenja i kuhanja i za osvjetljavanje kako bi djeca mogla pisati domaću zadaću. Rezultati istraživanja EU-MIDIS II pokazuju blago poboljšanje u usporedbi s rezultatima ankete o Romima iz 2011. Gotovo svi Romi

žive u kućanstvima koja su opskrbljena električnom energijom u Bugarskoj, Češkoj, Španjolskoj i Mađarskoj (97-98 %); u Portugalu njih 88 % živi u kućanstvima koja su opskrbljena električnom energijom, a u Grčkoj 89 %. U svih devet država članica udio opće populacije koja ima pristup električnoj energiji blizu je 100 %.

Situacija je gora u pogledu pristupa čistoj pitkoj vodi putem spoja na sustav vodoopskrbe s javnim pristupom. Rezultati istraživanja EU-MIDIS II pokazuju da, izuzev Češke i Španjolske, udio Roma koji žive u kućanstvima bez tekuće vode u stambenom prostoru puno je veći nego kod opće populacije (Slika 17). Za Rome taj se raspon kreće od 9 % u Grčkoj do 68 % u Rumunjskoj. U usporedbi s rezultatima iz ankete o Romima iz 2011., čini se da se situacija popravila u Slovačkoj, Bugarskoj, Grčkoj i Rumunjskoj.

Slika 17.: Romi koji žive u kućanstvima bez tekuće vode u stambenom prostoru u usporedbi s općom populacijom, prema državi članici EU-a (%) ^{a, b, c}

Napomene: * Nije primjenjivo.

^a Od svih osoba u romskim kućanstvima ($n = 33.767$); ponderirani rezultati.

^b Na temelju udjela osoba koje žive u romskim kućanstvima bez tekuće vode u stambenom prostoru; za opću populaciju, na temelju Eurostata, EU-SILC 2013. (posljednji dostupan), „broj stanovnika priključenih na javnu opskrbu vodom“ [end_wat_pop], preuzeto 8. rujna 2016.

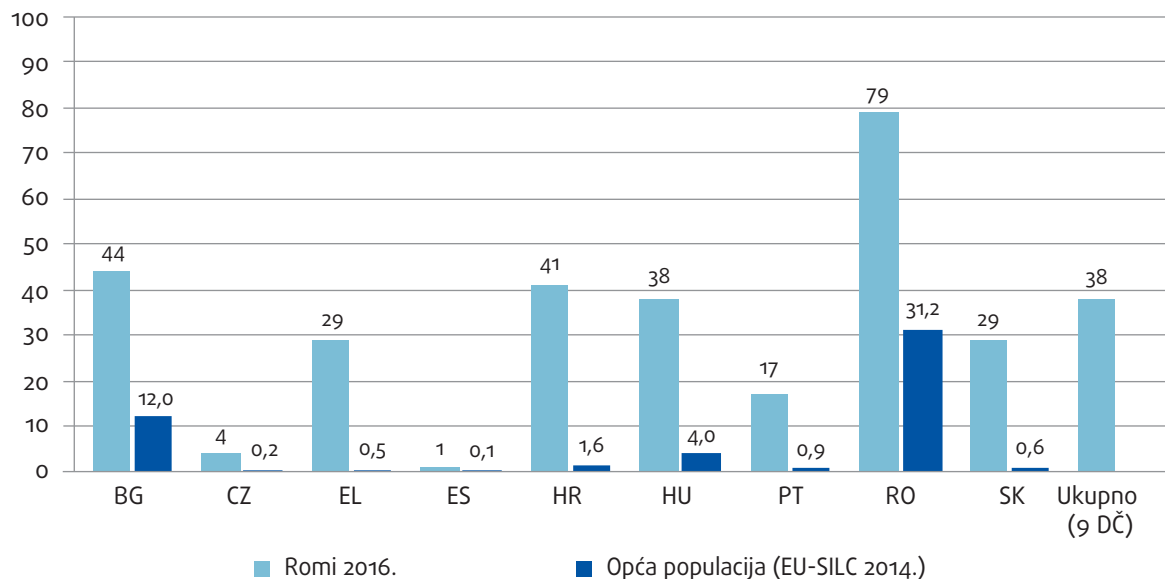
^c Podatci za opću populaciju nisu dostupni u svim zemljama. Nedostatak dostupne tekuće vode smatra se rijetkom pojavom i relevantni podatci ne objavljuju se redovno u EU-u.

Izvori: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, EU-SILC 2013., Opća populacija.

Dok mnogi Romi žive u kućanstvima bez tekuće vode u stambenom prostoru u devet država članica Europske unije, još veći postotak njih živi u kućanstvima bez zahoda i tuša ili kupaonice u svojim domovima. Ta se stopa kreće od 17 % u Portugalu do 44 % u Bugarskoj i 79 % u Rumunjskoj. Romska kućanstva kojima su najmanje uskraćeni osnovni sanitarni sadržaji nalaze se u Češkoj (4 %) i Španjolskoj (1 %). Prema podacima Eurostata, u sedam od devet država članica – Češkoj,

Grčkoj, Španjolskoj, Hrvatskoj, Mađarskoj, Portugalu i Slovačkoj – gotovo cijela opća populacija živi u kućanstvima koja imaju te sadržaje. Nasuprot tomu, u Bugarskoj i Rumunjskoj otprilike 12 % odnosno 31,2 % opće populacije također nema pristup tim sadržajima (Slika 18.). Međutim, situacija za Rome mnogo je gora. U odnosu na 2011., zabilježen je napredak u Bugarskoj, Češkoj, Rumunjskoj i Slovačkoj.

Slika 18.: Romi koji žive u stambenim prostorima bez zahoda i tuša ili kupaonice unutar stambenog prostora, u usporedbi s općom populacijom, prema državi članici EU-a (%)^{a, b}

Napomene: ^a Od svih osoba u romskim kućanstvima (n = 33.764); ponderirani rezultati.

^b Na temelju udjela ljudi „koji žive u kućanstvima bez zahoda i tuša ili kupaonice unutar stambenog prostora“. Za opću populaciju – [ilc_mdhoos, preuzeto 8. rujna 2016.].

Izvori: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, EU-SILC 2014., Opća populacija.

Promatrajući razne pokazatelje kvalitete stanovanja u cjelini, znatan udio Roma živi u kućanstvima bez pristupa potrebnim javnim komunalijama i osnovnim stambenim sadržajima. To ih dovodi u rizik od ozbiljne stambene deprivacije. Zanimljivo je napomenuti da, dok u Bugarskoj i Mađarskoj gotovo sva romska kućanstva imaju pristup opskrbi električnom energijom, niži postotak Roma u tim državama članicama živi u kućanstvima s pristupom tekućoj vodi i zahodom ili kupaonicom unutar kuće.

2.5.3. Kvaliteta stanovanja i bliža okolina

Više romskih stambenih prostora suočava se s glavnim problemima u kvaliteti stanovanja u odnosu na one u općoj populaciji. Udio ljudi koji prijavljuju da im u stambenom prostoru propušta krov, da imaju vlažne zidove, podove ili temelje, ili trule prozorske okvire ili pod, najviši je u Portugalu, kako za Rome tako i za opću populaciju (Tablica 4.). Dostupnost svjetla u stambenom prostoru druga je važna značajka koja utječe na kvalitetu života. Jaz između Roma i opće populacije još je izraženiji u ovom pokazatelju. Romi u Portugalu, Slovačkoj, Mađarskoj i Hrvatskoj prijavljuju najveći udio ljudi s nedovoljnim svjetlom u svojim stambenim prostorima.

U svim zemljama Romi postižu lošije rezultate od opće populacije u oba pokazatelja kvalitete stanovanja.

Znatan broj Roma osjeća da zagađenje, prljavština i drugi problemi u vezi s okolišem – poput dima, prašine i neugodnih mirisa ili zagađene vode – predstavljaju problem, posebice u Češkoj i Portugalu, gdje je njih 41 %, odnosno 36 % to navelo kao problem. To je slučaj kod gotovo trećine Roma u Slovačkoj i Hrvatskoj te kod više od četvrtine u Mađarskoj, Španjolskoj, Bugarskoj i Grčkoj. Rumunjska je jedina zemlja u kojoj je udio Roma koji žive u zagađenom okolišu niži od udjela opće populacije (Tablica 5.). Stanje u području kriminala, nasilja i vandalizma na lokalnoj razini raznolikije je. Najveći udio Roma suočenih s takvim problemima živi u Češkoj i Španjolskoj (46 % odnosno 42 %). Nasuprot tomu, samo 9 % Roma navodi probleme s kriminalom, nasiljem i vandalizmom u Bugarskoj – iako 26,8 % opće populacije navodi probleme u vezi s tim pitanjima.

Tablica 4.: Romi koji žive u stambenim prostorima s krovom koji propušta, vlažnim zidovima ili drugim problemima sa stambenim prostorima te u stambenim prostorima koji su premračni u usporedbi s općom populacijom, prema državi članici EU-a (%) ^{a, b, c}

Država članica EU-a	Smatraju da je stambeni prostor premračan		Žive u stambenom prostoru s krovom koji propušta, vlažnih zidova, podova ili temelja ili s trulim prozorskim okvirima ili podom	
	Romi 2016.	Opća populacija 2014.	Romi 2016.	Opća populacija 2014.
BG	17	6,8	33	13,2
CZ	17	3,8	21	9,2
EL	18	6,6	37	13,7
ES	15	5,2	26	17,1
HR	23	5,5	43	11,7
HU	25	9,2	44	26,9
PT	39	9,7	66	32,8
RO	14	5,8	26	12,7
SK	30	3,2	38	7
Ukupno (9 DČ)	20		32	

Napomene: ^a Od svih osoba u romskim kućanstvima („Žive u...“: n = 33.632; „Smatraju...“: n = 33.679); ponderirani rezultati.

^b „Žive u ...“ na temelju „udjela opće populacije koja živi u stambenom prostoru s krovom koji propušta, vlažnih zidova, podova i temelja, ili trulih prozorskih okvira ili poda“. Za opću populaciju, EU-SILC [ilc_mdh001, preuzeto 11. rujna 2016.].

^c „Smatraju...“ na temelju „udjela opće populacije koja smatra da je njezin stambeni prostor premračan“. Za opću populaciju, istraživanje EU-SILC [ilc_mdh004], preuzeto 11. rujna 2016.].

Izvori: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, EU-SILC 2014., Opća populacija.

Tablica 5.: Okolina stambenog prostora – Romi koji žive u područjima zahvaćenim zagađenjem, kriminalom, nasiljem i vandalizmom u usporedbi s općom populacijom, prema državi članici EU-a (%) ^{a, b, c}

Država članica EU-a	Zagađenje, prljavština ili drugi problemi u vezi s okolišem		Kriminal, nasilje ili vandalizam u tom području	
	Romi 2016.	Opća populacija 2014.	Romi 2016.	Opća populacija 2014.
BG	27	15,7	9	26,8
CZ	41	13,7	46	13,5
EL	28	23,2	22	16,1
ES	27	10,2	42	11,9
HR	31	5,7	22	2,5
HU	24	15	23	13,9
PT	36	13,7	11	11,6
RO	11	16,8	5	14,9
SK	33	12,2	33	8,7
Ukupno (9 DČ)	25		23	

Napomene: ^a Od svih osoba u kućanstvima („Zagađenje“: n = 33.370; „Kriminal...“: n = 32.883); ponderirani rezultati.

^b „Zagađenje“ na temelju „udjela ukupnog stanovništva koje se suočava s problemima povezanim sa zagađenjem, prljavštinom i drugim ekološkim problemima u lokalnom području, poput dima, prašine, neugodnih mirisa ili zagađene vode u lokalnom području“. Za opću populaciju, istraživanje EU-SILC [ilc_mddwo2, preuzeto 11. rujna 2016.].

^c „Kriminal, nasilje i vandalizam“ na temelju udjela ukupnog stanovništva koje se suočava s problemima povezanim s kriminalom, nasiljem i vandalizmom u lokalnom području. Za opću populaciju, istraživanje EU-SILC [ilc_mddwo3, preuzeto 20. rujna 2016.].

Izvori: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi; Eurostat, EU-SILC 2014., Opća populacija.

2.6. Diskriminacija i osviještenost o pravima

Poštovanje ljudskih prava, uključujući prava osoba koje pripadaju manjinama, temeljna je vrijednost koja podupire same temelje i ugovore Europske unije. Članak 21. Povelje EU-a o temeljnim pravima zabranjuje diskriminaciju na temelju rasnog ili etničkog podrijetla. Direktiva o rasnoj jednakosti (2000/43/EZ) zabranjuje diskriminaciju na tim osnovama u području zapošljavanja, obrazovanja, socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje i zdravstvenu skrb, te proizvoda i usluga, uključujući stanovanje.⁴⁴ UN-ov cilj održivog razvoja br. 10. – sma-

UN-ovi ciljevi održivog razvoja

10. cilj: smanjiti nejednakost unutar i između država.

2. podcilj. Do 2030. godine osnažiti i promicati društvenu, gospodarsku i političku uključenost svih, bez obzira na dob, spol, invaliditet, rasu, etničku pripadnost, podrijetlo, religiju ili ekonomski odnosno neki drugi status.

3. podcilj. Osigurati jednake mogućnosti i smanjiti nejednakosti u ishodima, uključujući uklanjanjem diskriminirajućih zakona, politike i praksi te promicanjem prikladnog zakonodavstva, politike i aktivnosti u tom pogledu.

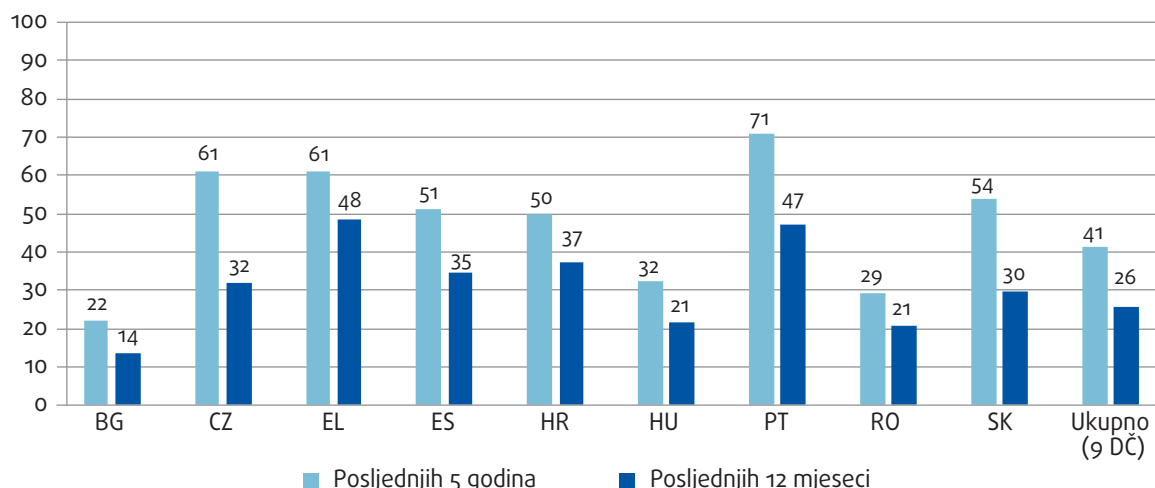
njiti nejednakost unutar i između država – odnosi se na diskriminaciju u kontekstu nejednakosti.⁴⁵

2.6.1. Ukupna učestalost diskriminacije

Istraživanjem se nastojala odrediti ukupna učestalost diskriminacije utvrđivanjem udjela ispitanih Roma koji su se osobno osjećali izloženima diskriminaciji na osnovi boje kože, etničkog podrijetla, vjere ili vjerskog uvjerenja. Od ispitanika koji su naveli da su imali osjećaj izloženosti diskriminaciji na barem jednom od ta tri temelja zatraženo je da u sljedećim pitanjima navedu je li se posljednji slučaj dogodio u posljednjih 12 mjeseci. Istraživanje je primjenjivalo generički pojam „romsko podrijetlo“ kako bi se obuhvatilo etničko podrijetlo i boja kože – u svim sljedećim pitanjima.

U prosjeku, 41 % Roma u devet država članica EU-a obuhvaćenih istraživanjem imalo je osjećaj da je izloženo diskriminaciji zbog svojega romskog podrijetla barem jedanput u posljednjih pet godina u barem jednom području svakodnevnog života za koje je postavljeno pitanje u istraživanju, primjerice u potrazi za poslom, na poslu, u stanovanju, zdravstvu i obrazovanju. Jedan od četiri Roma (26 %) naveo je da se posljednji slučaj diskriminacije na temelju njihova romskog podrijetla dogodio unutar 12 mjeseci prije istraživanja.

Slika 19.: Ukupna učestalost diskriminacije na temelju romskog podrijetla u posljednjih 5 godina i posljednjih 12 mjeseci, prema državi članici EU-a (%)^{a, b, c}

Napomene: ^a Od svih ispitanih Roma kojima prijete opasnost od diskriminacije zbog romskog podrijetla u barem jednoj domeni svakodnevnog života za koju je postavljeno pitanje u istraživanju („posljednjih 5 godina“: n = 7.745; „posljednjih 12 mjeseci“: n = 7.875); ponderirani rezultati.

^b Domene svakodnevnog života za koje je postavljeno pitanje u istraživanju: u potrazi za poslom, na poslu, obrazovanju (vlastito ili kao roditelj), zdravstvo, stanovanje te druge javne ili privatne usluge (državna uprava, kavana ili restoran, javni prijevoz, trgovina).

^c Pitanja povezana s iskustvom diskriminacije u „pristupu zdravstvenoj skrbi“ postavljena su samo za posljednjih 12 mjeseci, što objašnjava različite veličine uzoraka (n) za dva referentna razdoblja.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

44 Direktiva o rasnoj jednakosti, str. 22.–26.

45 Vidjeti SDG-10.

Tablica 6. prikazuje učestalost diskriminacije na temelju etničkog podrijetla unutar 12 mjeseci prije istraživanja u različitim područjima života u devet država članica EU-a u kojima je ispitano romsko stanovništvo. Ukupno i u skladu s rezultatima prethodne dvije ankete o Romima – EU-MIDIS I i anketa o Romima iz 2011. – većina Roma ima osjećaj da su izloženi diskriminaciji zbog svojega romskog podrijetla prilikom kontakta s javnim ili privatnim uslugama, kao što su administrativni uredi, javni prijevoz ili kada ulaze u trgovinu, restoran ili kavana (19 %), te kada su u potrazi za poslom (16 %).

Međutim, broj Roma koji su imali osjećaj da su izloženi diskriminaciji u potrazi za poslom u prethodnih 12 mjeseci znatno je manji od broja navedenog u istraživanju EU-MIDIS I (38 % u 2008. u odnosu na 16 % u 2016.). To može odražavati napredak u dizajnu anketnog istraživanja kao i značajno smanjenje prijavljenih stopa. Nasuprot tomu, u usporedbi s nalazima ankete o Romima iz 2011., znatno smanjenje u ovoj specifičnoj domeni može se uočiti samo u Bugarskoj, Češkoj, Mađarskoj i Rumunjskoj; ukupno, došlo je do smanjenja za osam postotnih bodova. U međuvremenu, učestalost diskriminacije u traženju posla znatno se povećala za Rome u Portugalu.

Tablica 6.: Učestalost diskriminacije na temelju romskog podrijetla u posljednjih 12 mjeseci u različitim područjima života, prema državi članici EU-a (%) ^d

Država članica EU-a	Traže posao ^a	Zaposleni ^a	Obrazovanje (vlastito ili kao roditelj) ^a	Smještaj ^a	Ostale javne/privatne usluge ^{a, c}	Zdravlje ^a	Ukupno ^b
BG	7	3	(4)	(3)	10	(3)	14
CZ	28	6	9	25	17	8	32
EL	24	10	(10)	(1)	43	20	48
ES	13	5	7	14	30	7	35
HR	29	(9)	15	(29)	27	10	37
HU	13	4	9	(8)	15	4	21
PT	47	11	(2)	(5)	38	5	47
RO	10	6	4	(6)	17	12	21
SK	22	5	7	(8)	23	11	30
Ukupno (9 DČ)	16	5	7	12	19	8	26

Napomene: ^a Od svih ispitanih Roma kojima prijete opasnost od diskriminacije zbog romskog podrijetla u posljednjih 12 mjeseci u određenoj domeni; ponderirani rezultati.

^b Od svih ispitanih Roma kojima prijete opasnost od diskriminacije u barem jednoj domeni svakodnevnog života za koju je postavljeno pitanje u istraživanju u posljednjih 12 mjeseci (n = 7.875); ponderirani rezultati.

^c Ostale javne/privatne usluge uključuju noćne klubove, kavane, restorane, hotele, administrativne urede ili javne usluge, javni prijevoz i trgovinu.

^d Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na manje od 20 do 49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

Tablica 7. prikazuje petogodišnje stope učestalosti diskriminacije na temelju romskog podrijetla u različitim domenama. Sličan uzorak distribucije stopa učestalosti diskriminacije postoji u usporedbi sa stopama za razdoblje od 12 mjeseci, osim u domeni „pristup stanovanju“. To je domena koje uključuje aktivnost koja

nije česta, tako da je petogodišnje referentno razdoblje relevantnije. Rezultati koji obuhvaćaju posljednjih pet godina pokazuju da je učestalost diskriminacije u pristupu stanovanju (41 %) jednako visoka kao u domeni „u potrazi za poslom“ (40 %) u tom vremenskom razdoblju.

Tablica 7.: Prisutnost diskriminacije na temelju romskog podrijetla u posljednjih 5 godina u različitim područjima života, prema državama članicama EU-a (%) ^d

Država članica EU-a	Traže posao ^a	Zaposleni ^a	Obrazovanje (vlastito ili kao roditelj) ^a	Smještaj ^a	Ostale javne/privatne usluge ^{a, c}	Ukupno ^b
BG	21	11	6	(14)	11	22
CZ	61	17	19	65	40	61
EL	63	38	20	44	52	61
ES	34	23	15	45	37	51
HR	50	17	22	53	32	49
HU	33	11	15	22	18	32
PT	76	40	13	75	45	71
RO	34	19	10	(13)	21	29
SK	53	18	16	30	44	54
Ukupno (9 DČ)	40	17	14	41	28	41

Napomene: ^a Od svih ispitanih Roma kojima prijeti opasnost od diskriminacije zbog romskog podrijetla u posljednjih 5 godina u određenoj domeni; ponderirani rezultati.

^b Od svih ispitanih Roma kojima prijeti opasnost od diskriminacije u posljednjih pet godina u barem jednoj od domena za koje je postavljeno pitanje u istraživanju (osim pristupa zdravstvenoj skrbi) (n = 7.745); ponderirani rezultati.

^c Ostale javne/privatne usluge uključuju noćni klub, kavana, restoran, hotel, administrativne urede ili javne usluge, javni prijevoz i trgovinu.

^d Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na manje od 20 do 49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

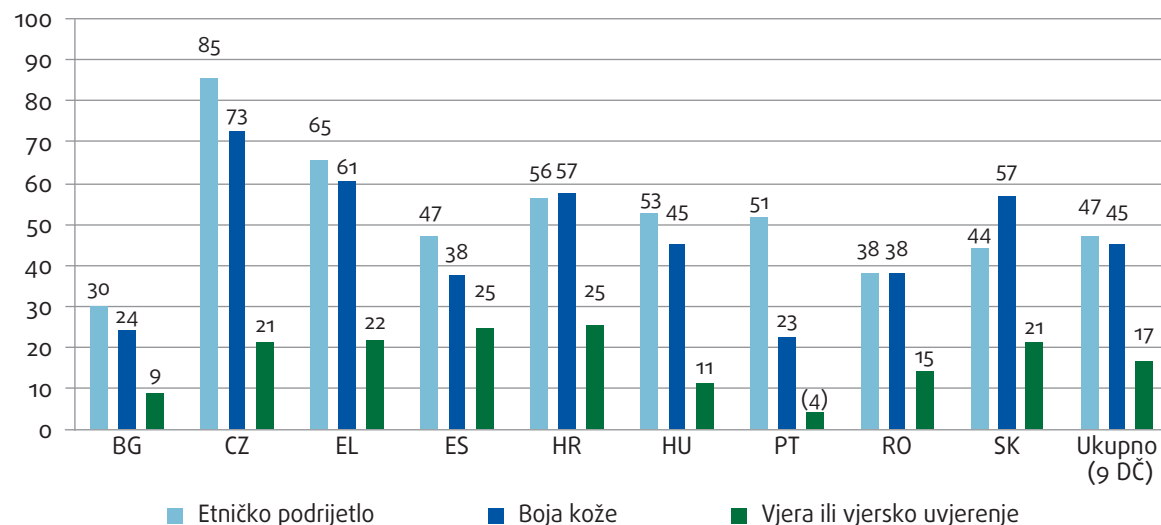
2.6.2. Percepcije opsega diskriminacije na temelju etničkog podrijetla

Od ispitanika je zatraženo da procijene koliko je diskriminacija na temelju boje kože, etničkog podrijetla, vjere ili vjerskih uvjerenja raširena u njihovim zemljama. Udio Roma koji imaju osjećaj da su izloženi diskriminaciji nešto je niži od udjela onih koji misle da je diskriminacija na osnovi etničke pripadnosti ili boje kože široko rasprostranjena u njihovu društvu – ovaj nalaz upućuje na činjenicu da ispitanici ne ocjenjuju samo vlastita iskustva, već i iskustva članova obitelji i prijatelja. Gotovo jedan od dvojice Roma smatra da je diskriminacija na temelju etničke pripadnosti ili boje kože prilično ili vrlo raširena u njihovoj zemlji (Slika 20.).

Rezultati posebnog izvješća Eurobarometra 437 o diskriminaciji u EU u 2015. godini (Slika 21.) pokazuju da, u prosjeku, veliki udjeli opće populacije u devet država članica EU-a također smatraju da je diskriminacija na temelju etničkog porijekla prilično ili vrlo raširena u njihovoj zemlji. ⁴⁶ Međutim, postoje značajne razlike između prosječne percepcije Roma i percepcije opće populacije. Udio ljudi koji misle da je diskriminacija na temelju etničke pripadnosti raširena u njihovoj zemlji veći je među općom populacijom (Slika 21.) nego među Romima (Slika 20.) u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem osim u Češkoj i Hrvatskoj. U Češkoj 52 % opće populacije misli da je diskriminacija na temelju etničke pripadnosti raširena, u usporedbi s 85 % Roma. U Hrvatskoj ta razlika nije toliko naglašena: 56 % Roma prema 50 % opće populacije.

⁴⁶ Prosjek EU-28 iznosi 64 % za diskriminaciju na temelju etničke pripadnosti, a 50 % za diskriminaciju na temelju vjere ili vjerskih uvjerenja. Vidjeti Europska komisija (2015.), str. 14.

Slika 20.: Romi koji vjeruju da je diskriminacija na temelju etničke pripadnosti, boje kože ili vjerskog uvjerenja vrlo ili prilično raširena u njihovoj zemlji, prema državi članici EU-a (%)^{a, b, c, d}

Napomene: ^a Od svih ispitanih Roma (n = 7.947); ponderirani rezultati.

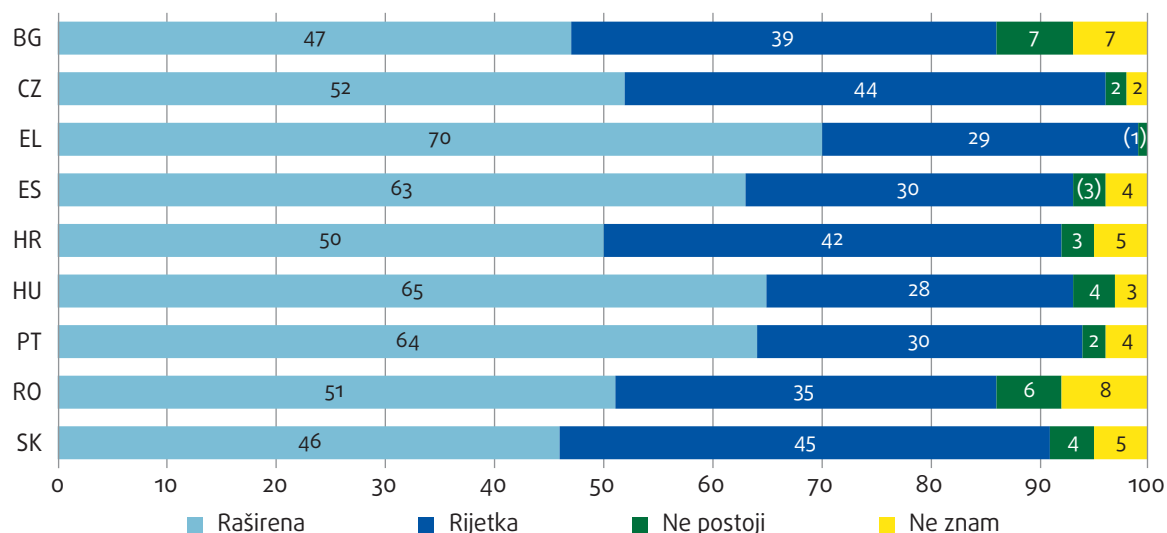
^b Anketno pitanje: „Za svaku od sljedećih vrsta diskriminacije, možete li mi reći je li, prema vašem mišljenju, ona vrlo rijetka, prilično rijetka, prilično raširena ili vrlo raširena u [ZEMLJA]: diskriminacija na temelju etničkog podrijetla; boje kože; vjere ili vjerskog uvjerenja?“

^c Kategorije odgovora „vrlo raširena“ i „prilično raširena“ udružuju se za ovu analizu.

^d Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na manje od 20 do 49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

Slika 21.: Opseg diskriminacije na temelju etničkog podrijetla koju zamjećuje opća populacija u devet država članica EU-a (posebno izvješće Eurobarometra 437), prema zemlji (%)^{a, b, c}

Napomene: ^a Pitanje iz Eurobarometra: „Za svaku od sljedećih vrsta diskriminacije, možete li mi reći je li, prema vašem mišljenju, ona vrlo raširena, prilično raširena, prilično rijetka ili vrlo rijetka u [ZEMLJA]: diskriminacija na temelju etničkog podrijetla?“

^b Kategorije odgovora „vrlo raširena“ i „prilično raširena“ te „vrlo rijetka“ i „prilično rijetka“ udružuju se i prikazuju kao „raširena“ odnosno „rijetka“.

^c Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na manje od 20 do 49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

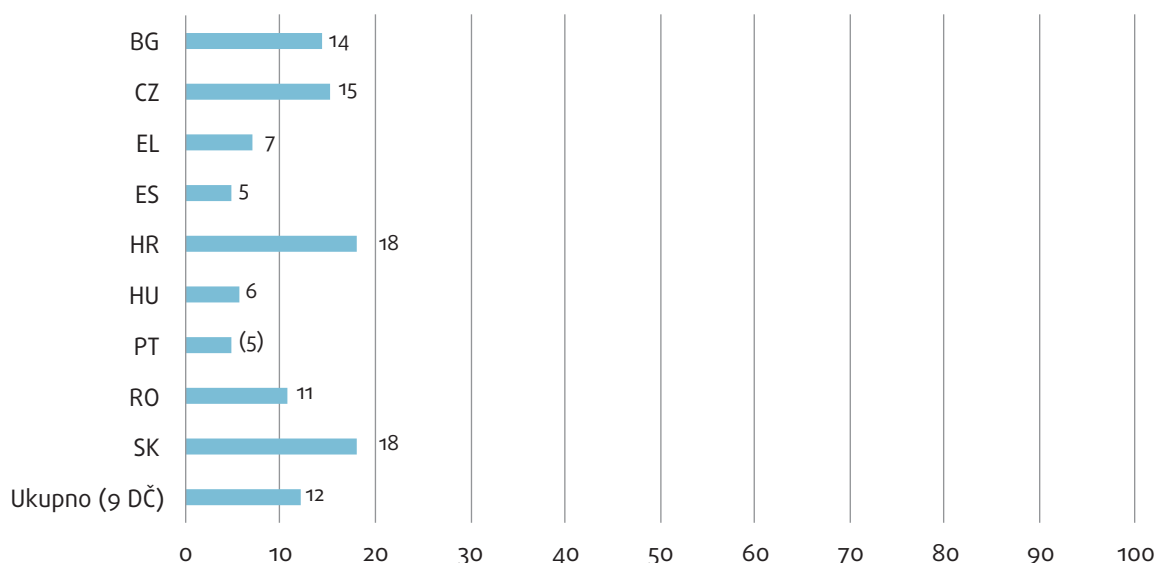
Izvor: Europska komisija, posebno izvješće Eurobarometra 437 „Diskriminacija u EU-u 2015.“

2.6.3. Prijavljivanje slučajeva diskriminacije

Rezultati istraživanja pokazuju da je neprijavljivanje slučajeva diskriminacije i dalje uobičajeno među Romima. U prosjeku je samo 12 % ispitanika koji su imali osjećaj da su izloženi diskriminaciji zbog svojeg romskog podrijetla barem jedanput u prethodnih 12 mjeseci prijavilo posljednji slučaj vlastima ili podnijelo tužbu (Slika 22.).

Niske stope prijavljivanja – na primjer 7 % u Grčkoj – treba tumačiti u skladu s visokim stopama učestalosti diskriminacije na temelju etničkog podrijetla, što u Grčkoj iznosi 48 %. Promatrajući rezultate istraživanja EU-MIDIS I – u kojem je 21 % ispitanih Roma u sedam država članica EU-a navelo da su prijavili vlastima posljednji slučaj diskriminacije – ne može se razaznati nikakvo poboljšanje u prijavljivanju diskriminacije ili podnošenju tužbi.

Slika 22.: Romi koji su prijavili posljednji slučaj diskriminacije na temelju romskog podrijetla ili podnijeli tužbu zbog njega, prema državi članici EU-a (%)^{a, b, c}

Napomene: ^a Od svih ispitanih Roma koji su naveli da se posljednji incident diskriminacije na temelju boje kože ili etničkog podrijetla dogodio u posljednjih 12 mjeseci (n = 3.730); ponderirani rezultati.

^b Pitanje: „Kad ste POSLJEDNJI PUT imali osjećaj da ste izloženi diskriminaciji zbog svojega romskog podrijetla [domena], jeste li to prijavili ili podnijeli tužbu zbog tog incidenta?“

^c Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na manje od 20 do 49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

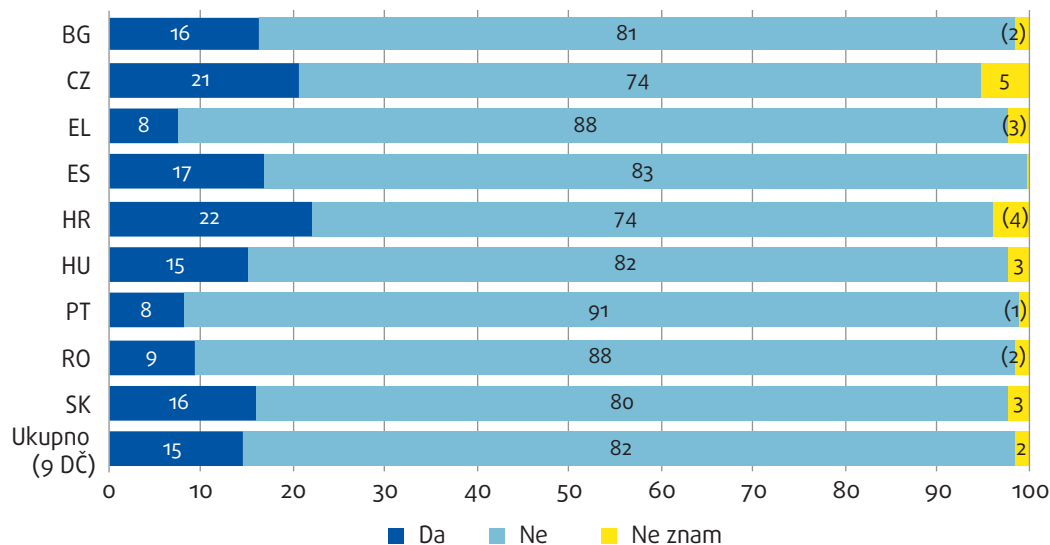
2.6.4. Svijest o organizacijama koje pružaju potporu, tijelima za ravnopravnost, zakonima i kampanjama koje se bave pitanjem diskriminacije

Razina svijesti o organizacijama koje pružaju potporu i savjete u slučaju diskriminacije ispituje se na način da se ispitanike pita prepoznaju li jednu ili više od najviše tri unaprijed odabrana tijela za ravnopravnost. Osim toga, postavlja im se općenito pitanje znaju li za postojanje bilo kakve organizacije koja pruža potporu ili savjete ljudima koji su bili izloženi diskriminaciji, neovisno o osnovi za diskriminaciju.

U prosjeku, i slično nalazima istraživanja EU-MIDIS I, većina ispitanika (82 %) ne zna da postoji takva organizacija u njihovoj zemlji (Slika 23.). U Portugalu, Grčkoj i Rumunjskoj gotovo nijedan od ispitanih Roma ne zna za takvu službu ili organizaciju koja pruža potporu, što bi moglo objasniti niske stope prijavljivanja. Kada su bili upitani za naziv neke organizacije ili tijela za ravnopravnost, ukupno 29 % ispitanih Roma navelo je da ne zna za takvu organizaciju; rezultati se, međutim, razlikuju od zemlje do zemlje.

U prosjeku 36 % ispitanih Roma zna da postoji zakon kojim se zabranjuje diskriminacija na temelju boje kože, etničkog podrijetla ili vjere (Slika 24.), dok oko trećina (35 %) njih kaže da takav zakon ne postoji, a 27 % njih ne zna postoji li takav zakon. Rezultati se znatno razlikuju od zemlje do zemlje, s tim da je najniža razina svijesti u Portugalu.

Slika 23.: Svijest među Romima o postojanju organizacija koje pružaju potporu ili savjete žrtvama diskriminacije (neovisno o osnovi za diskriminaciju), prema državi članici EU-a (%) ^{a, b, c}

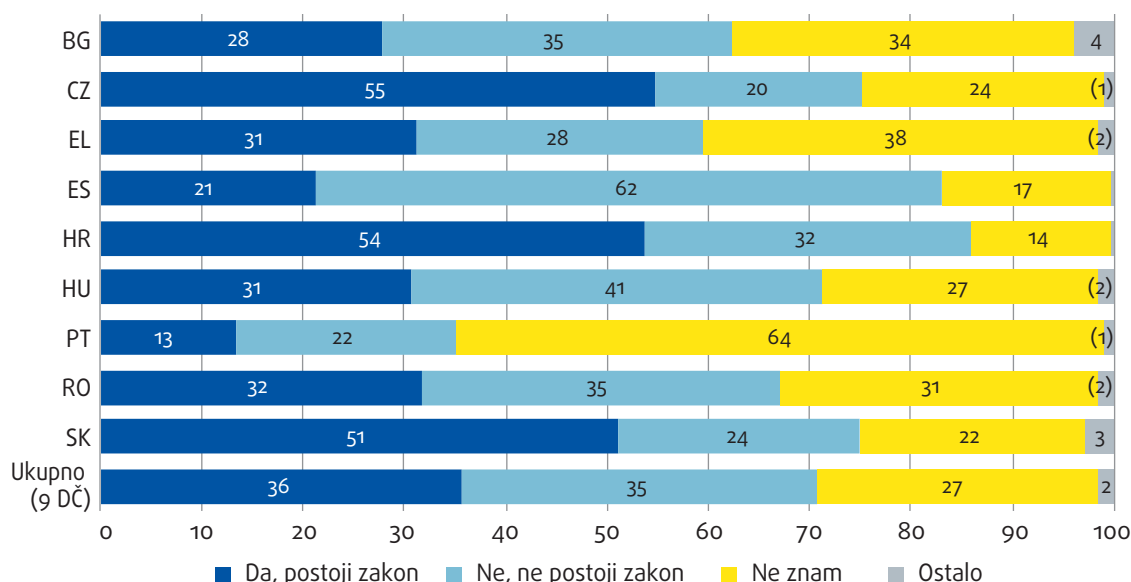
Napomene: ^a Od svih ispitanih Roma (n = 7.947); ponderirani rezultati.

^b Anketno pitanje: „Znate li za neke organizacije u [ZEMLJI] koje pružaju potporu ili savjete ljudima koji su bili izloženi diskriminaciji – iz bilo kojeg razloga?“

^c Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na manje od 20 do 49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

Slika 24.: Svijest među Romima o postojanju zakona kojima se zabranjuje diskriminacija na temelju boje kože, etničkog podrijetla ili vjere, prema državi članici EU-a (%) ^{a, b, c}

Napomene: ^a Od svih ispitanih Roma (n = 7.947); ponderirani rezultati.

^b Pitanje: „Koliko vam je poznato, postoji li zakon u [ZEMLJI] koji zabranjuje diskriminaciju na osnovi boje kože, etničkog podrijetla ili vjere?“

^c Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani. Stoga su rezultati koji se temelje na manje od 20 do 49 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine ili koji se temelje na stupcima s manje od 20 neponderiranih promatranja navedeni u zagradama. Rezultati koji se temelje na manje od 20 neponderiranih promatranja u ukupnom broju skupine nisu objavljeni.

Izvor: FRA, EU-MIDIS II 2016., Romi.

Istraživanje u kratkim crtama

Odabrani rezultati predstavljeni u ovom izvješću temelje se na anketi o Romima u devet država članica EU-a. Anketa u Romima bila je dio FRA-ina istraživanja EU-MIDIS II, u kojem su prikupljeni podatci o imigrantima te iskustva i mišljenja etničkih manjina u svih 28 država članica EU-a. Metodologija korištena u istraživanju EU-MIDIS II temeljena na iskustvu stečenom u provedbi FRA-ina prvog istraživanja o imigrantima i etničkim manjinama u 2008. (EU-MIDIS I) i ankete o Romima u 2011. U usporedbi s ranijim istraživanjima, u istraživanju EU-MIDIS II proširen je skup pitanja, a obuhvaćenost ciljanih skupina u istraživanju poboljšana je korištenjem naprednih pristupa uzorkovanja.

Uvjeti odabira

Budući da informacije relevantne za odabir ispitanika nisu bile odmah dostupne iz administrativnih izvora podataka, ispitanici u istraživanju EU-MIDIS II probirani su radi podobnosti za sudjelovanje u istraživanju putem samoidentifikacije – kako je to učinjeno u istraživanju EU-MIDIS I i anketi o Romima iz 2011. Pri obavljanju intervjua za romski uzorak, nakon kontaktiranja kućanstva i provođenja istraživanja, ispitivač je postavio probirno pitanje („Postoji li tko u dobi od 16 ili više godina tko živi u ovom kućanstvu a da je Rom?“) kako bi se utvrdilo je li bilo podobnih romskih osoba u kućanstvu koje mogu sudjelovati u istraživanju. U nekim je zemljama pojam „Romi“ zamijenjen prikaznom karticom koja navodi sve relevantne pojmove koji se obično koriste u zemlji i koji su uključeni u širi pojam „Romi“ usvojen u istraživanju.

Samo je jedna osoba po kućanstvu intervjuirana u romskim kućanstvima, dok je niz pitanja u istraživanju postavljen u pogledu situacije svakog člana kućanstva. Istraživanje EU-MIDIS II prikupilo je informacije o 7 947 romskih kućanstava, uključujući ukupno 33 785 članova kućanstva. Stoga, ovisno o vrsti analize (razina ispitanika u odnosu na razinu kućanstva), rezultati predstavljeni u ovom izvješću temelje se na iskustvima 7 947 ispitanika (jedan po kućanstvu) ili 33 785 osoba (sve pojedinci koji žive u romskim kućanstvima). Broj ispitanika dostupnih kao osnova za prikazane rezultate naveden je ispod svake tablice i slike.

Provedba prikupljanja podataka

Ipsos MORI, velika međunarodna tvrtka za istraživanje sa sjedištem u Velikoj Britaniji, preuzela je terenski posao za istraživanje EU-MIDIS II pod nadzorom FRA-ina osoblja koje je pratilo usklađenost sa strogim postupcima kontrole

kvalitete. FRA-ino osoblje sudjelovalo je u obukama ispitivača i promatralo aktivnosti prikupljanja podataka.

Glavni način intervjuiranja za istraživanje EU-MIDIS II bilo je računalno podržano osobno intervjuiranje (CAPI) – odnosno intervjui licem u lice koje su ispitivači obavljali pomoću računalnog upitnika. Engleska izvorna verzija anketnog upitnika prevedena je na devet službenih jezika zemalja u kojima su Romi anketirani. Srednje trajanje intervjua s ispitanim Romima iznosilo je 43 minute.

Uzorkovanje

Istraživanje EU-MIDIS II imalo je za cilj uzeti uzorak vjerojatnosti za Rome u svakoj od devet država članica EU-a u kojima su Romi intervjuirani. U svih su devet zemalja romska kućanstva odabrana korištenjem tehnika uzorkovanja slučajnog odabira adresa – odnosno u nedostatku popisa pojedinaca ili adresa ispitivači su slijedili unaprijed definirane upute u nasumično odabranim područjima kako bi kontaktirali svako n-to kućanstvo. To je uključivalo višefazni klasterirani pristup uzorkovanja, gdje su se – kao prvi korak – podatci koji se odnose na veličinu stanovništva prikupljali na najnižoj mogućoj regionalnoj razini (na primjer podatci iz popisa stanovništva ili iz drugih izvora). Te su informacije služile za izradu okvira uzorkovanja – popisa područja koje treba uzorkovati, poznatog i kao primarne jedinice uzorkovanja (PJU). U Španjolskoj, Portugalu i Grčkoj korišteni su stručno znanje lokalnih nevladinih organizacija za Rome i okviri uzorkovanja za pilot-anketu o Romima iz 2011. kako bi se identificirale primarne jedinice uzorkovanja i koncentracije Roma u područjima. Primarne jedinice uzorkovanja odabrane su uz vjerojatnost koja je razmjerna veličini ciljane populacije u slojevima. Odabir primarnih jedinica uzorkovanja dodatno je stratificiran prema regiji i urbanosti, kako bi se osigurala pokrivenost različitih dijelova zemlje kao i ruralnih i urbanih područja. Da bi se optimiziralo korištenje resursa, u nekim su zemljama primarne jedinice uzorkovanja s visokim gustoćama/koncentracijama bile pretjerano uzorkovane, a područja niske gustoće bila su isključena iz istraživanja, jer bi njihovo uključivanje uzrokovalo vrlo visoke troškove, ali nizak utjecaj na ukupne rezultate.

U devet zemalja u kojima su Romi ispitani, administrativne jedinice u kojima je gustoća romskog stanovništva ispod određenog praga specifičnog za pojedinu zemlju isključene su iz okvira uzorkovanja – na primjer, ako su administrativne jedinice imale manje od određenog broja romskih kućanstava (između 15 u Mađarskoj i 200 u Španjolskoj) ili je gustoća naseljenosti Roma bila ispod dogovorenog praga (5–10 % ukupnog stanovništva u tom području, ovisno o zemlji). Pragovi su dogovoreni

s terenskom agencijom i ovisili su o ukupnoj veličini PJU-a. Isključenje područja s najnižom gustoćom Roma dovelo je do blagog smanjenja pokrivenosti svih Roma koji žive u devet obuhvaćenih država članica EU-a, što je rezultiralo pokrivanjem raspona između 60 % i 80 % u zemljama u kojima su Romi ispitani. Kako bi se povećala učinkovitost uzorkovanja u područjima u kojima je procijenjeno da Romi čine manje od 25 % stanovništva, prilagodljivo klaster uzorkovanje (ACS) primijenjeno je u Bugarskoj, Mađarskoj i Rumunjskoj. Prilagodljivo klaster uzorkovanje omogućuje probir adresa koje se nalaze u blizini podobnog kućanstva kako bi se pronašla druga podobna kućanstva.⁴⁷ Neovisno o metodi korištenoj za uzorkovanje kućanstava, u svakom je slučaju jedan ispitanik iz kućanstva bio odabran metodom slučajnog odabira.

Ponderiranje

Prilikom analize rezultata istraživanja podaci su ponderirani na način da odražavaju vjerojatnosti odabira i odgovora svakog kućanstva i pojedinca na temelju višefaznog dizajna uzorkovanja. To je također bilo potrebno za ispravak rezultata za nejednake vjerojatnosti odabira, koje su korištene kako bi se povećala učinkovitost prikupljanja podataka (u nekim je zemljama uzeto previše uzorka u područjima veće gustoće). Ponderi također obračunavaju razlike u (procijenjenoj) veličini romskog stanovništva u svakoj od zemalja. Budući da veličine uzorka nisu razmjerne veličini romskog stanovništva u svakoj od zemalja, zemlje s većim brojem romskog stanovništva sukladno tome dobivaju veće pondere. To omogućava izračun ukupnih statističkih podataka kada se kombiniraju različite zemlje.

Veličine romskih uzoraka

Veličine ciljanog uzorka za svaku od devet država članica EU-a u kojima su Romi intervjuirani temelje se na procijenjenom broju Roma koji žive u svakoj zemlji. Obavljeno je ukupno 7 947 intervjua s romskim ispitanicima diljem devet država članica EU-a, u rasponu od 508 intervjua u Grčkoj do 1 408 u Rumunjskoj, kako je prikazano u [Tablici 8](#). Kontaktirano je ukupno 35 400 adresa kako bi se dobio uzorak od 7 947 intervjua, uključujući nevažne i neprihvatljive adrese.

Tablica 8.: Broj Roma pojedinaca i kućanstava ispitanih u okviru EU-MIDIS II, prema državi članici EU-a

Država članica EU-a	Kućanstva / odabrani ispitanici	Pojedinci u romskim kućanstvima
Bugarska	1 078	4 278
Hrvatska	538	2 800
Češka	817	3 245
Grčka	508	2 719
Mađarska	1 171	4 941
Portugal	553	1 992
Rumunjska	1 408	5 764
Slovačka	1 098	4 987
Španjolska	776	3 059
Ukupno (9 DČ)	7 947	33 785

Usporedivost između različitih istraživanja

Do danas su u tri FRA-ina istraživanja – EU-MIDIS I (2008.), anketa o Romima (2011.) i EU-MIDIS II (2016.) – prikupljeni podaci o Romima u šest država članica EU-a: Bugarskoj, Češkoj, Grčkoj, Mađarskoj, Rumunjskoj i Slovačkoj. Osim toga, Romi u Portugalu i Španjolskoj bili su obuhvaćeni anketom o Romima iz 2011. i istraživanjem EU-MIDIS II. Anketa o Romima iz 2011. nije obuhvaćala Rome u Hrvatskoj.

Budući da se istraživanje EU-MIDIS I usmjerilo na iskustva ispitanika s diskriminacijom, viktimizacijom povezanom sa zločinima, policijskim zaustavljanjem i svijesti o pravima, u anketi o Romima iz 2011. i istraživanju EU-MIDIS II postavljen je širi skup pitanja o raznim područjima svakodnevnog života ispitanika. Stoga su se u sva tri istraživanja prikupljali podaci o pitanjima poput diskriminacije i svijesti o pravima, dok su rezultati koji se odnose na druge probleme poput siromaštva, obrazovanja i stanovanja prikupljeni tek u anketi o Romima iz 2011. i istraživanju EU-MIDIS II. U nekim se slučajevima promijenio tekst pitanja u istraživanjima, što može ograničiti usporedivost rezultata.

Istraživanje EU-MIDIS I, anketa o Romima iz 2011. i istraživanje EU-MIDIS II provedeni su korištenjem slične metodologije, primjenom višefaznog odabira ispitanika. Da bi se optimizirao pristup uzorkovanja, u istraživanju EU-MIDIS II dodatno je razvijena metodologija primijenjena 2011. Unatoč sličnim metodološkim pristupima korištenim u istraživanjima, postoje neka ograničenja koja treba uzeti u obzir prilikom usporedbe rezultata.

⁴⁷ Za opis metode vidjeti Verma Vijay (2014.).

U istraživanju EU-MIDIS II dodatno su poboljšane metode uzorkovanja i ponderiranja osmišljene za anketu o Romima iz 2011. – stoga se rezultati istraživanja EU-MIDIS II trebaju smatrati točnijim prikazom situacije i iskustava Roma u zemljama obuhvaćenim u oba istraživanja. Romi su primjer takozvanih „teško dostupnih“ skupina za anketno istraživanje, što znači da je postizanje reprezentativnog uzorka teže u usporedbi s istraživanjima opće populacije. Sljedeće točke utječu na usporedivost dvaju istraživanja.

Podatci iz istraživanja EU-MIDIS II 2016. prilagođeni su, uzimajući u obzir nejednak odabir vjerojatnosti i višefaznog uzorkovanja. Ponderi se nisu primjenjivali na rezultate istraživanja iz 2011. (vidjeti informacije o ponderiranju). To znači da bi podatci iz 2016. ostvarili točnije rezultate čak i ako je uzorak u zemlji sličan.

Zemljopisna pokrivenost

Zemljopisna pokrivenost regija na razini NUTS2⁴⁸ bila je slična u sedam od osam država u kojima su prikupljeni podatci o Romima, kako u Istraživanju EU-MIDIS II tako i u anketi o Romima iz 2011. Samo je u Grčkoj uzorak bio raširen na više zemljopisnih područja u anketi o Romima iz 2011. nego u Istraživanju EU-MIDIS II.

Razlike u uzorcima

Prilikom usporedbe raspodjela uzorka iz 2011. i uzorka iz 2016. treba napomenuti da se rezultati koji se temelje na istraživanju iz 2016. uvijek temelje na ponderiranom uzorku, što nije bio slučaj u 2011.

U istraživanju iz 2016. uzorak u svim zemljama pokazuje veći postotak manjih kućanstava (kućanstva koja se sastoje od jedne ili dvije osobe) u usporedbi s istraživanjem iz 2011. To je također povezano s manjim brojem djece (od 0 do 15) koja žive u kućanstvima u istraživanju iz 2016. i većom prosječnom dobnom skupinom. Međutim, u usporedbi s općom populacijom, romska kućanstva u istraživanju EU-MIDIS II bila su u prosjeku mlađa, s više djece i manje kućanstava koja se sastoje od jedne osobe. Ova promjena u strukturi kućanstava između ta dva istraživanja upućuje na opću demografsku promjenu romskog stanovništva prema manjim kućanstvima, ali također potkrepljuje pretpostavku da se poboljšala metodologija koja pokriva raznolikiju populaciju u 2016. Spolna raspodjela ispitanika slična je u osam zemalja koje su bile obuhvaćene u oba istraživanja.

Pogreška u uzorkovanju

Na sve uzorke istraživanja utječe pogreška u uzorkovanju, budući da se u istraživanju intervjuira samo mali dio ukupnog broja stanovnika. Stoga su svi predstavljeni rezultati točke procjene na kojima se temelji statistička varijacija. Male razlike u nekoliko postotnih bodova između skupina ispitanika moraju se tumačiti u rasponu statističke varijacije, a tek značajnije razlike između skupina stanovništva treba smatrati dokazom stvarnih razlika.

⁴⁸ NUTS označava „Nomenklaturu prostornih jedinica za statistiku“. Za više informacija vidjeti Eurostatovu [internetsku stranicu](#) o klasifikaciji.

Referencije

Europska komisija (2010.), *The European Platform against Poverty and Social Exclusion: A European framework for social and territorial cohesion*, COM(2010) 758 konačna verzija, Bruxelles, 16. prosinca 2010.

Europska komisija (2015.), *Posebno izvješće Eurobarometra 437 „Diskriminacija u EU u 2015. godini“*, Luxembourg, Ured za publikacije.

Europska komisija (2016.) Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija, *Pokretanje javne rasprave o europskom stupu socijalnih prava*, COM(2016) 127 konačna verzija, Strasbourg, 8. ožujka 2016.

Europska komisija/EACEA/Eurydice (2015.), *The Structure of the European Education Systems 2015/16: Schematic Diagrams. Eurydice Facts and Figures*, Luxembourg, Ured za publikacije Europske unije (Ured za publikacije).

Europski revizorski sud (ECA) (2016.), *Političke inicijative i financijska potpora EU-a za integraciju Roma: tijekom posljednjeg desetljeća postignut je znatan napredak, ali potrebni su dodatni naponi na terenu*, posebno izvješće, Luxembourg, Ured za publikacije.

Eurostat (2016.), *Eurostat Statistics Explained – Europe 2020 indicators – education*.

FRA (Agencija Europske unije za temeljna prava) (2009.), *EU-MIDIS – Main Results Report*, Luxembourg, Ured za publikacije.

FRA (2012.), *The situation of Roma in 11 EU Member States – Survey results at a glance*, Luxembourg, Ured za publikacije.

FRA (2014.), *Roma survey – Data in focus: Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 EU Member States*, Luxembourg, Ured za publikacije.

FRA (2016.), *Measuring Roma inclusion strategies – a fundamental rights based approach to indicators*, UNECE-ov radni dokument br. 20.

Fundación Secretariado Gitano (ed.) (2009.), *Health and the Roma community: Analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Czech Republic, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain*, Cuadernos Técnicos br. 97, Madrid, 2009.

Svjetska banka (2012.), *Towards an equal start: Closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*.

UNESCO (2010.), *EFA Global Monitoring Report 2010, Reaching the marginalized*, Pariz.

Verma Vijay (2014.), *Sampling Elusive Populations: Applications to Studies of Child Labour*, Ženeva: Međunarodna organizacija rada.

Vijeće Europe (2012.), *„Estimates and official numbers of Roma in Europe“*, ažurirano 2. srpnja 2012.

Willis, Gordon B. (2005), *Cognitive interviewing. A tool for improving questionnaire design*, London, Sage, str. 3.

KAKO DOĆI DO PUBLIKACIJA EU-a

Besplatne publikacije:

- jedan primjerak:
u knjižari EU-a (<http://bookshop.europa.eu>);
- više od jednog primjerka ili plakati/zemljovidi:
u predstavništvima Europske unije (http://ec.europa.eu/represent_en.htm),
pri delegacijama u zemljama koje nisu članice EU-a (http://eeas.europa.eu/delegations/index_hr.htm),
kontaktiranjem službe Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_hr.htm)
ili pozivanjem broja 00 800 6 7 8 9 10 11 (besplatni poziv iz EU-a) (*).

(*). Informacije su besplatne, kao i većina poziva (premda neke mreže, javne govornice ili hoteli mogu naplaćivati pozive).

Publikacije koje se plaćaju:

- u knjižari EU-a (<http://bookshop.europa.eu>).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

S obzirom na to da 80 % ispitanih Roma živi ispod praga rizika od siromaštva svoje zemlje, svaki treći Rom živi u kućanstvu bez tekuće vode, svako treće romsko dijete živi u kućanstvu u kojem je netko odlazio na spavanje gladan barem jedanput u posljednjih mjesec dana te na to da romska djeca zaostaju za svojim neromskim vršnjacima u obrazovanju, ovo izvješće naglašava uznemirujuću, ali neizbježnu stvarnost: najveća etnička manjina Europske unije i dalje se suočava s diskriminacijom i neravnopravnim pristupom različitim uslugama od vitalnog značaja.

Ističući trajne prepreke za zapošljavanje, obrazovanje, stanovanje i zdravstvene usluge, ovo izvješće pokazuje i da je četiri od deset ispitanih Roma imalo osjećaj da su barem jedanput u proteklih pet godina bili izloženi diskriminaciji – no samo je dio njih prijavio incident. Iako je zabrinjavajuće, ovo izvješće predstavlja informacije od vitalnog značaja koje mogu poslužiti kao jedinstven izvor za tvorce politika koji su posvećeni osiguranju jednakog postupanja prema Romima u pogledu njihovih temeljnih prava.

Izvješće se temelji na istraživanju u okviru kojega su prikupljeni podatci o gotovo 34 000 osoba koje žive u romskim kućanstvima u devet država članica Europske unije (EU) tijekom približno 8 000 osobnih razgovora s Romima. Predstavlja odabir rezultata iz FRA-ina drugog istraživanja Europske unije o manjinama i diskriminaciji (EU-MIDIS II), u kojem je ispitano oko 26 000 imigranata i pripadnika etničkih manjina koji žive u EU-u. Istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji velik je dio obveze agencije da prikupi i objavi podatke o skupinama koje nisu obuhvaćene u istraživanjima opće populacije. To je treće istraživanje agencije koje je usredotočeno na Rome.

FRA – AGENCIJA EUROPSKE UNIJE ZA TEMELJNA PRAVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Beč – Austrija
Tel. +43 158030-0 – Faks +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Ured za publikacije

ISBN 978-92-9491-868-0